
SCANĂRI GEOFIZICE ȘI CERCETĂRI ARHEOLOGICE PE SITURI DIN NEOLITICUL TÂRZIU - ENEOLITICUL TIMPURIU DE PE TERITORIUL REPUBLICII MOLDOVA (2014-2015)

**Stanislav Țerna, Thomas Saile
Maciej Dębiec, Martin Posselt**

Cuvinte-cheie: Republica Moldova, neolitic, eneolitic, cultura ceramicii band-liniare, Precucuteni - Tripolie A, arhitectură, geofizică.

Introducere

Pe teritoriul actual al Republicii Moldova și pe cel al Ucrainei sunt cunoscute circa 300 așezări ale culturii band-liniare, primele fiind descoperite încă la sfârșitul secolului XIX. Unele dintre aceste așezări au fost cercetate prin intermediul săpăturilor arheologice (Пасек, Черныш 1963; Ларина 1999; Охрименко 2001), însă numărul investigațiilor de acest tip rămâne insuficient. Din punct de vedere cronologic, așezările arealului estic al culturii band-liniare prezintă trei faze principale de evoluție: timpurie (cultura band-liniară veche), mijlocie (ceramica cu note muzicale) și târzie (Želiezovce). Pe teritoriul Volâniei sunt cunoscute toate cele trei faze. În spațiul dintre Prut și Bugul de Sud lipsesc siturile timpurii, iar decorul cu note muzicale se răspândește doar în perioada târzie. În același timp, influența Želiezovce nu este atât de accentuată.

În general, trebuie să recunoaștem că problemele arhitecturii, structurii așezărilor și relațiilor cronologice dintre diverse situri rămân insuficient cercetate în arealul estic al culturii band-liniare, mai ales în comparație cu partea de vest a oicumenei band-liniare. Această situație este, în parte, condiționată de probleme obiective legate de identificarea complexelor neolitice în solurile preponderent negre ale regiunii respective. De asemenea, multe din așezările neolitice sunt suprapuse de straturi din epoci mai târzii, ceea ce a afectat gradul de conservare a resturilor band-liniare. Luând în calcul numărul redus al periegezelor sistematice și al săpăturilor arheologice de anvergură, realizarea unor investigații moderne pe teritoriul Moldovei și pe cel al Ucrainei este deosebit de actuală¹.

Cu scopul clarificării unor chestiuni legate de organizarea internă a așezărilor band-liniare din interspațiul pruto-nistean, între anii 2014 și 2015 au fost realizate cercetări arheologice în cadrul unei cooperări moldo-germane. Acestea au vizat mai multe așezări și au decurs în două etape – cea din 2014, limitându-se la investigații non-intruzive de suprafață, și cea din 2015 fiind urmată de sondaje arheologice. În cursul cercetării siturilor band-liniare a fost colectat material arheologic aparținând altor epoci cultural-istorice, în special din perioada eneoliticului timpuriu, iar scanarea unor situri cu mai multe niveluri de locuire a permis obținerea unor planuri geofizice atât pentru complexe neolitice cât și pentru cele eneolitice. Unele rezultate ale lucrărilor se află deja sub tipar în literatura de specialitate (Saile et al. 2016; Зайле и др. 2016), mai ales în ceea ce privește așezările neolitice. Prezentul articol își propune introducerea integrală în circuitul științific a materialelor rezultate din investigațiile noastre, atât din neolitic și epoca cuprului cât și din alte epoci mai târzii.

Neoliticul din Republica Moldova – date generale și problema arhitecturii band-liniare

În limitele periferiei estice a arealului de răspândire a culturii ceramicii band-liniare (mai departe – CCBL) sunt cunoscute câteva aglomerări de așezări (Ларина 1999; Ларина, Охрименко 2007; Dębiec, Saile 2015). Una dintre cele mai estice corespunde Prutului de Mijloc și bazinului mijlociu/inferior al Răutului. Astfel, pe teritoriul Republicii Moldova sunt cunoscute circa 78 așezări band-liniare, al căror număr este aproape egal cu cel al așezărilor Precucuteni din eneoliticul timpuriu (76), însă este mult mai mare decât cel al siturilor altor culturi neolitice – Criș (10) și

¹ Vezi și Saile et al. 2016

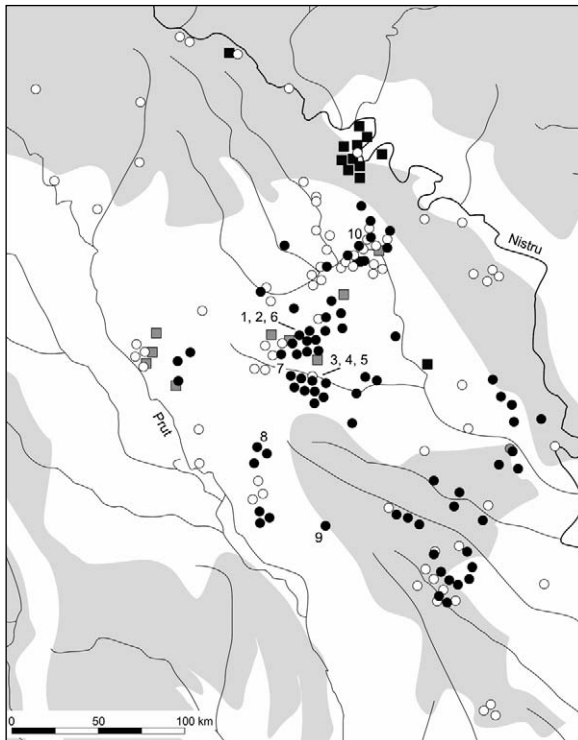

Fig. 1. Localizarea siturilor cercetate pe harta generală a așezărilor neolitice și eneolitice timpurii din silvostepa interfluviului pruto-nistrean (Republica Moldova). Legendă: ● - așezări band-liniare; cercuri albe - așezări Precucuteni; ■ - așezări Criș; ■ - așezări bugo-nistrene.
1 - Bilicenii Vechi I; 2 - Singerei XIX; 3 - Chișcăreni XIV; 4 - Iezărenii Vechi VII; 5 - Iezărenii Vechi VIII; 6 - Singerei XIII; 7 - Nicolaevca V; 8 - Bumbăta III; 9 - Găureni I; 10 - Florești I.

bugo-nistreană (13 situri) (fig. 1)². Cultura Criș, care e și cea mai timpurie purtătoare a neoliticului balcanic, a fost răspândită în partea centrală a Republicii Moldova, între Prut și Răut, pe când așezările culturii bugo-nistrene sunt cunoscute exclusiv în bazinul Nistrului și nu se răspândesc mai departe spre vest (Дергачев, Ларина 2015, 341 и сл., рис. 240). Tocmai în acest mediu mezolitic târziu – neolitic timpuriu se infiltrează CCBL dinspre nord-vest, de-a lungul Carpaților. Sunt cunoscute doar câteva mărturii ale contactelor între CCBL și cultura Bugo-Nistreană, precum

² În sistemul de clasificare cronologică a spațiului nord-vest pontic, culturile Criș, Bugo-Nistreană și CCBL corespund neoliticului, iar orizontul Precucuteni - Tripolie A este atribuit eneoliticului timpuriu. Cu o oarecare doză de relativitate și ținând cont de insuficiența numărului de datări radiocarbon, pentru formațiunile culturale sus-numite poate fi propusă următoarea încadrare absolut-cronologică: culturile Criș și Bugo-Nistreană – circa 5800-5200 î. Hr.; CCBL – circa 5200-5000 î. Hr.; Precucuteni – circa 5000-4600 î. Hr.

și formațiunile neolitice sudice Dudești și Boian (Ларина 1999, 100 и сл.). În contrast, influența culturii Criș asupra celei Bugo-Nistrene este mult mai accentuată și poate fi urmărită până la Bugul de Sud (Wechler, Dergačev, Larina 1998; Товкайло 2014). În ceea ce privește relația dintre CCBL și Precucuteni, nu avem date despre oarecare influențe directe band-liniare asupra orizontului Precucuteni - Tripolie A (Бурдо 2001-2002, 163).

Începând cu primele descoperiri ale complexelor CCBL între Prut și Nistru, specialiștii au abordat problema arhitecturii acestei formațiuni culturale, mai ales, având în vedere prezența unor construcții complexe din lut ars în cadrul așezărilor eneolitice. Astfel, T. Passek interpreta gropile alungite cercetate de ea pe situri CCBL drept semibordeie de dimensiuni mari, cu fund neregulat, compuse din una sau mai multe gropi, cu resturi de vetre și gropițe de pari. Prin analogie cu semibordeiele lungi de la Köln - *Lindenthal*, cercetătoarea sovietică considera că complexele de locuire de la Florești I aveau pereții împlețiți din nuiiele și acoperiți cu lut (Пасек 1960, 57; Пасек, Черныш 1963).

Un alt tip de complex band-liniar a fost cercetat de L. Makarova pe situl de la Rogojeni (Макарова 1974). Ea a identificat patru gropițe care marcau un spațiu rectangular în care se conținea o aglomerare de material arheologic – fragmente de lut ars cu pleavă și amprente de nuiiele, fragmente ceramice, obiecte din silex și oase de animale. În opinia specialistei, complexul respectiv reprezenta resturile unei locuințe de suprafață cu pereții împlețiți din nuiiele, gropițele aparținând stâlpilor de la colțurile construcției.

Sistematizarea datelor despre arhitectura CCBL din spațiul pruto-nistrean a fost realizată de Olga Larina într-un studiu monografic apărut în 1999 (Ларина 1999, 34-45). În linii generale, ea urmează concepția Tatianeii Passek în interpretarea complexelor adâncite, identificând complexe de locuire și menajere, unele dintre care erau interconectate și formau complexe unice locativ-menajere (CLM – Ларина 1999, 40-41). Pe situl de la Florești, O. Larina a identificat șase CLM, în Dănceni I – nouă CLM. Construcțiile de suprafață, după datele O. Larina, reprezintă nu mai mult de 5% din numărul total al complexelor arheolo-

gice. Aici, ea se referă la construcția cu gropi de pari din Durlăști (Tentiuc 2012), considerând-o grănar, precum și la complexul de la Rogojeni, descris mai sus. Fără modificări deosebite, concepția O. Larina despre arhitectura CCBL din Republica Moldova a fost prezentată într-o lucrare recentă (Larina 2010).

Astfel, după câteva decenii de cercetări, se prezenta următoarea situație. Așezările din periferia de est a arealului CCBL erau compuse din locuințe adâncite de formă alungită, uneori interconectate cu complexele învecinate într-un unic CLM. Această concepție contrasta mult cu datele despre arhitectura CCBL din Europa Centrală și de Vest, unde tipul principal de locuință reprezintă o construcție de suprafață, lungă, cu mai multe șiruri de gropi de par și, cel mai des, cu două gropi lungi paralele aflate în afara locuinței și orientate pe axul lung al acesteia (Modderman 1986; Pavlů 2000, 187 и с.л.; Czekaj-Zastawny 2008; Podborský 2009-2010). Apărea întrebarea – purtătorii CCBL din est aveau o tradiție arhitecturală distinctă, diferită de alte teritorii, sau putem vorbi despre o paradigmă specifică istoriografică și o tradiție a interpretării contemporane, de fapt, a complexelor arheologice?

Nu este întâmplător faptul că interpretarea alternativă a complexelor CCBL din Moldova a fost înaintată de un specialist în neoliticul Europei Centrale și de Vest, în anul 2005 (Lenneis 2005). Analizând planul săpăturilor efectuate de T. Passek, la Florești I, cercetătoarea austriacă a identificat în „semibordeiele alungite” perechile de gropi lungi aferente unor locuințe de suprafață tipice pentru arealul vestic band-liniar. Au fost identificate trei astfel de locuințe. În acest caz, distanța dintre gropile lungi dintr-o singură pereche ar fi 7,5-8,5 m, iar lungimea probabilelor locuințe ar reprezenta 20-24 m, dimensiuni care se încadrau perfect în parametrii medii ai locuințelor lungi din Europa Centrală și de Est. Lipsa gropilor de par putea fi datorată eroziunii solului. Cu concluziile lui Lenneis au fost de acord și soții Lazarovici, autorii unei monografii de sinteză pe arhitectura neolitică. Ei au presupus prezența unor locuințe lungi și pe alte situri: Dănceni și Târpești (Lazarovici, Lazarovici 2006, 465-467, fig. IIIh/5a, 468, fig. IIIh/8).

Rezumând, putem observa că până la momentul actual problema tipului de complexe de locuire pe așezările din arealul estic al CCBL rămâne una controversată. În acest context, o nouă sursă de date o puteau reprezenta cercetările geofizice pe situri band-liniare care nu s-au mai făcut pe teritoriul Republicii Moldova.

Cercetările din anii 2014-2015 – strategie și metodologie

Strategia investigărilor de teren a constat din două etape. În prima etapă, în 2014, conceptul de cercetare a fost unul microzonal, axat pe „cuibul” de așezări neo-eneolitice de pe Ciulucul Mare și Mijlociu dintre localitățile Singerei, Bilicenii Vechi, Chișcăreni și Iezărenii Vechi, cunoscut din literatura de specialitate (Ларина 1999, рис. 12-13). La această etapă, cercetările s-au limitat la scanări geomagnetice și vizite pe siturile deja cunoscute. De pe suprafața celor trei situri, pe a căror suprafață s-a decis să fie realizate scanări, a fost colectat sistematic material arheologic, cu plasarea pe plan a inventarului. Toate cele trei așezări fiind pluristratigrafice, s-a pledat pentru un asemenea sistem de documentare cu scopul de a încerca datarea anomaliilor geomagnetice în baza distribuției materialului de la suprafață. Cercetările din 2015 au fost axate pe studierea unor situri unistratigrafice, amplasate în zona centrală a Republicii Moldova. Scanări au fost realizate pe două situri, pe ambele fiind plasate sondaje arheologice cu scopul verificării anomaliilor de pe planul geofizic.

În sondajele arheologice metodologia de săpătură a fost una clasică. Amplasarea sondajelor a fost determinată de configurația anomaliilor geomagnetice. După înregistrarea înălțimii terenului la fiecare din cei patru țărși, pământul din sondaje a început să fie îndepărtat de pe toată suprafața, cu prelevarea materialului arheologic pe carouri de 1×1 m. După fiecare 20 cm se efectua taluzarea întregii suprafețe și fotografierea sondajului. Materialul din diferite straturi de săpătură era prelevat separat. Ulterior, după conturarea complexului adâncit, strategia de săpătură a fost modificată, cercetarea fiind concentrată exclusiv pe umplutura gropii, încercându-se păstrarea malului steril al complexului. Umplutura era înlăturată urmând aceleași straturi de 20 cm până la dezvelirea fundului steril al complexelor adâncite și al tuturor denivelărilor aferente acestuia.

Prezentarea materialelor cercetărilor din 2014-2015

1. Sîngerei XIX (raionul Sîngerei)

Coordonate geografice:

47°38'30.88" N, 28° 5'17.07" E.

Bazin hidrografic: Ciulucul Mare, afluent de stînga al Ciulucului Mic, afluent de dreapta al Răutului.

Localizare: situl se află la circa 1200m spre vest de la extremitatea vestică a or. Sîngerei, pe ambele părți ale drumului Sîngerei - Bălți, pe panta lină a văii Ciulucului Mare.

Cercetări anterioare: descoperit de V. Bicbaev în 1974. Cercetat suplimentar în 1996 de Expediția Neolitică moldo-germană (Wechler, Dergačev, Larina 1998, 155, vezi și Дергачев, Ларина 2015, 337-338), prilej cu care au fost colectate mai multe materiale arheologice de pe suprafața sitului.

Suprafața scanată: circa 3 ha.

Rezultatele scanării: în planul geomagnetic, pe ambele părți ale drumului sunt vizibile anomalii de la complexe adâncite (gropi și, probabil, bordeie). În limitele suprafeței scanate, acestea nu formează structuri spațiale ordonate într-un anumit mod (fig. 2-3). Distribuția materialului arheologic de suprafață indică o concentrare a artefactelor lângă drum, fapt firesc, având în vedere răvășirea straturilor culturale aferente construcției acestuia. Alte câteva concentrări corespund, în linii generale, poziționării anomaliilor de la complexe adâncite (fig. 4).

Materiale arheologice și răspândirea acestora: De pe suprafața sitului au fost colectate: ceramica, silix și piese de inventar.

Ceramica poate fi atribuită neoliticului, eneoliticului, bronzului târziu, epocii romane târzii și Evului Mediu. Ceramica neolitică este reprezentată prin câteva fragmente grosiere cu amestec vegetal în pastă (fig. 6/37-38), arse neomogen, și câteva fragmente de vase din categoria fină, de factură Criș, de la un fund (fig. 6/35), câțiva pereți (fig. 6/32, 34, 36) și două buze puțin evazate (fig. 6/31, 33). Ceramica fină este ornamentată cu linii incizate orizontale și scurte, oblice. Doar un singur fragment de perete cu buton cilindric poate fi atribuit CCBL (fig. 6/30).

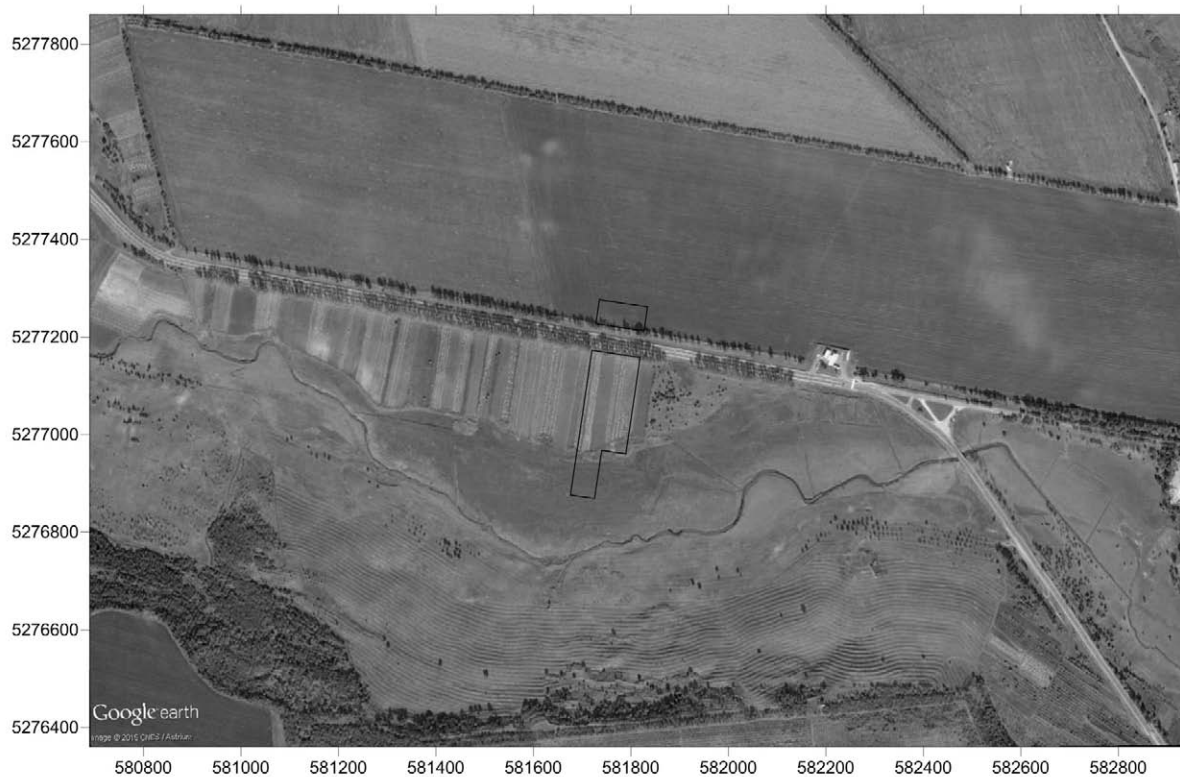
Ceramica eneolitică poate fi divizată în trei categorii.

Prima, cea grosieră, este reprezentată prin câteva fragmente de culoare brună-deschisă, cu degresanți vegetali și șamotă în pastă, unul dintre acestea, de la vas de tip borcan, este decorat cu un șir de alveolări ovale (fig. 5/10).

A doua categorie, cea mai numeroasă, este cea semifină, de culoare cenușie, brună-închisă sau brună-deschisă, cu minim de impurități în pastă, ardere omogenă. Ceramica este fragmentară, putând fi identificate doar câteva forme de vase:

- capace, de la care au fost găsite două fragmente cu buton în formă de ciupercă, unul dintre butoane fiind ornamentat pe partea superioară cu șiruri de impresiuni de tip „rotiță”, care alcătuiesc o figură bitriunghiulară (fig. 5/1-2);
- străchini cu buza evazată, reprezentate prin câteva fragmente, ornamentate cu linii orizontale incizate și incizii scurte verticale (fig. 5/4-5) sau șiruri de impresiuni de tip „rotiță” (fig. 5/12);
- vase cu corpul globular sau piriform și buza dreaptă, ornamentate cu linii incizate ondulate și verticale paralele, interspațiul dintre care, nedecorat, formează figuri meandrate (fig. 5/3);
- vas-coșuleț (?) reprezentat prin fragmentul unui „vârf” oblic, perforat orizontal (fig. 5/9);
- vase-suport, reprezentate prin fragmente de la buza inferioară / fund sau pereții verticali, ornamentați prin linii verticale incizate, alveolări (fig. 5/16-17) sau „tablă de șah” asociată cu decor liniar oblic și ondulat (fig. 5/26);
- vase de tip tavă, reprezentat printr-un fragment ornamentat prin șiruri scurte oblice de impresiuni de tip „rotiță” pe buză (fig. 5/15);
- linguri, reprezentate printr-un singur fragment de mâner, nedecorat (fig. 5/22).

Pe lângă acestea, spectrul ceramic din categoria semifină include numeroși pereți și funduri de la vase, a căror formă rămâne incertă (fig. 5, fig. 6). Aceștia sunt ornamentați prin linii incizate verticale, orizontale, oblice și ondulate, impresiuni de tip „rotiță” orizontale sau oblice, „tablă de șah”, șiruri de impresiuni ovale și triunghiulare, decor excizat. Fundurile sunt concave. Pe unii pereți se întâlnește canelura.

1

2

Fig. 2. Singerei XIX. Porțiunea scanată.

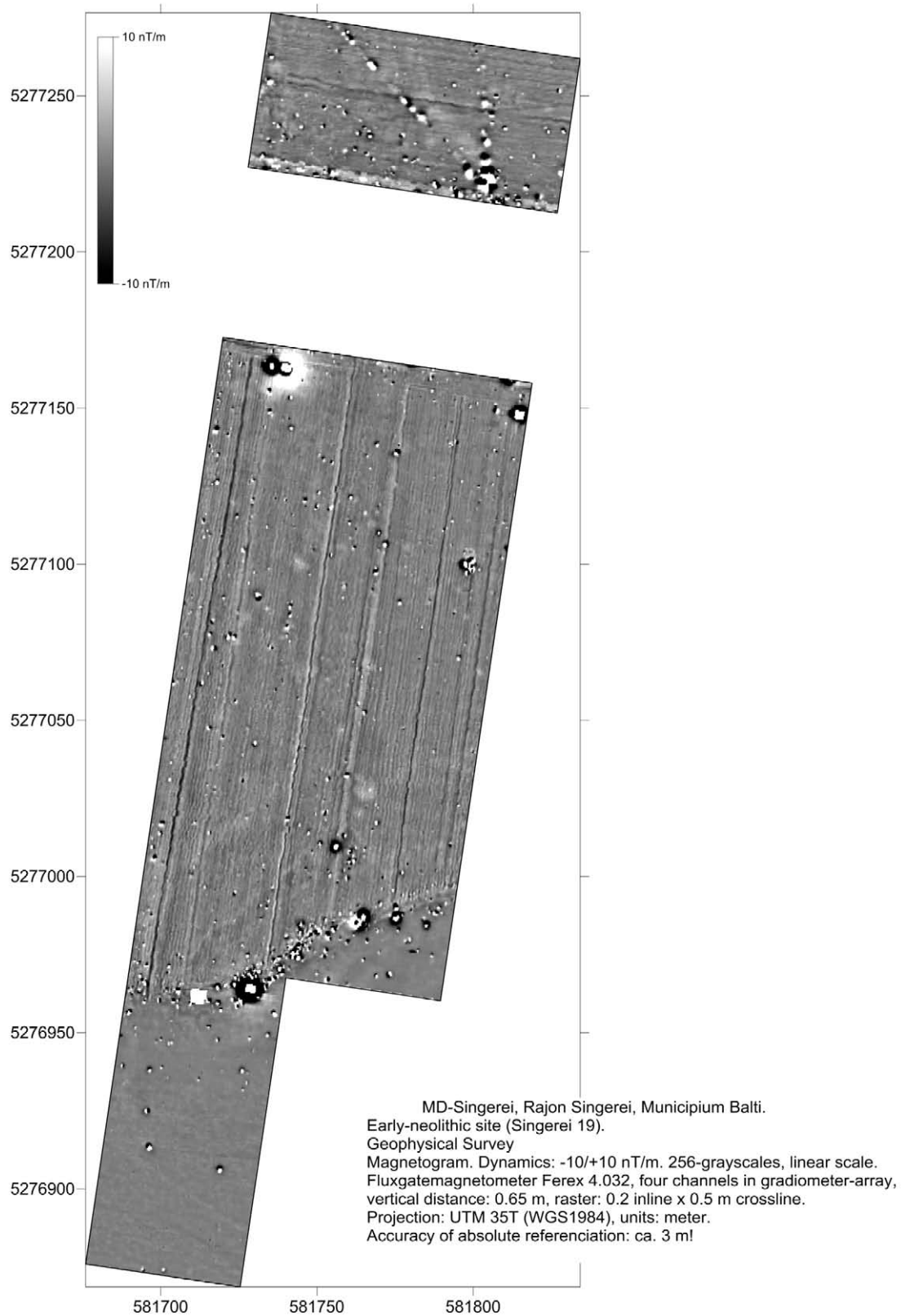

Fig. 3. Singerei XIX. Planul porțiunii scanate.

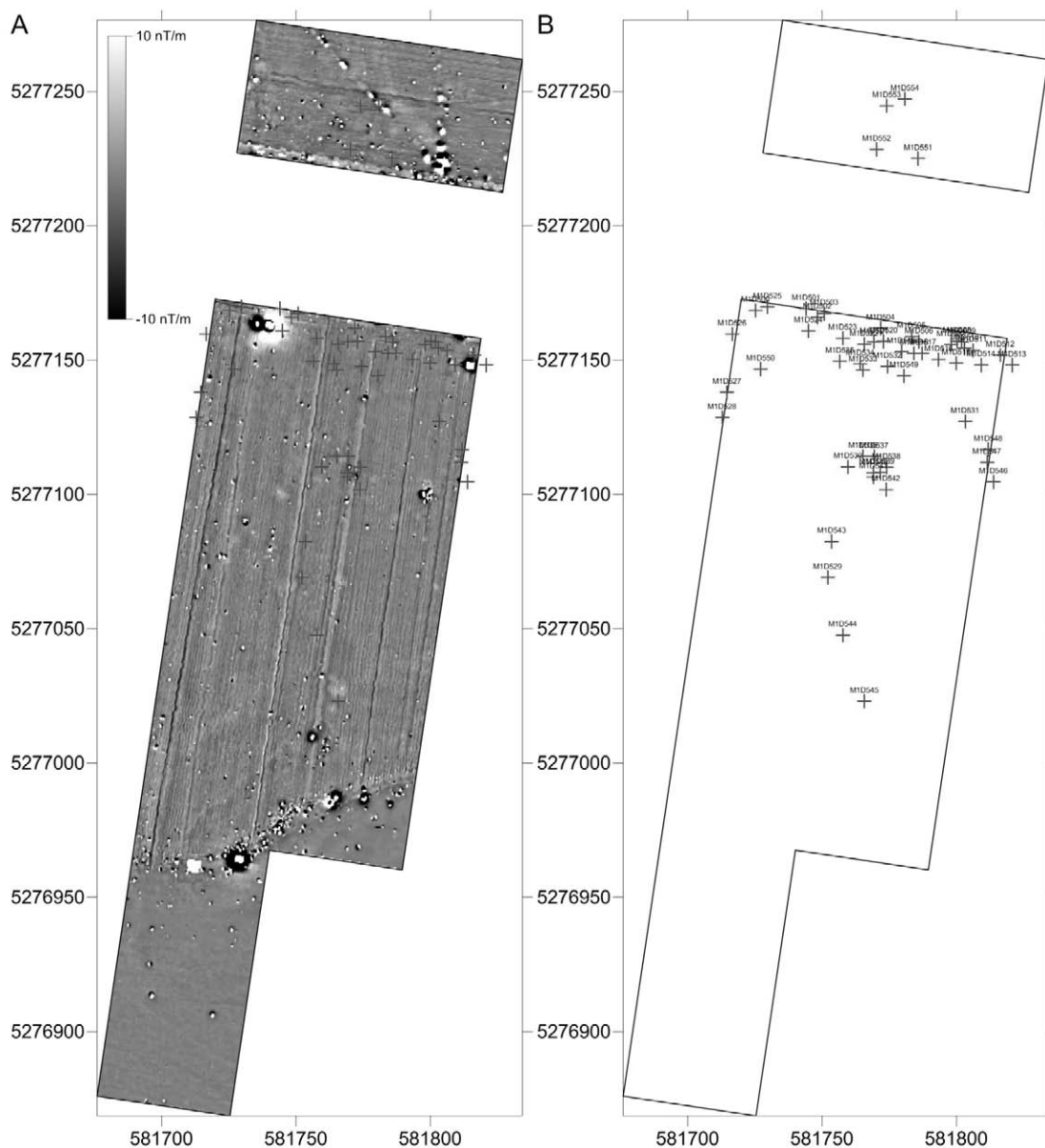

Fig. 4. Singerei XIX. Distribuția materialului de suprafață.

A treia categorie, ceramica fină, este reprezentată prin câteva fragmente de culoare neagră sau brună-închisă, fără impurități, arse omogen și calitativ. Cioburile provin de la vase de dimensiuni mici cu pereții subțiri, cu buza dreaptă sau evazată și decor, compus din linii incizate, caneluri, impresiuni triunghiulare și de tip „gropișă” (fig. 5/6-7, 11-12, 14; fig. 6/25-26, 29).

Ceramica din bronzul târziu (cultura Noua) este reprezentată prin fragmente sporadice de la vase cu brâu continuu sau alveolat, vase cu toartă și

fragmente de strecurătoare (fig. 7/2-4, 6-9)³. Câteva fragmente ceramice aparțin epocii romane târzii și medievale (fig. 7/1, 5, 10-11).

Obiectele din silex sunt reprezentate prin așchii, lame și gratoare din silex cenușiu, fumuriu. Remarcăm descoperirea a 11 nuclee de diverse forme și două nuclee, reutilizate ca percutoare (fig. 8).

³ Mulțumim și pe această cale kolegei Mariana Sirbu de la MNIM Chișinău pentru consultațiile privind ceramica din bronzul târziu.

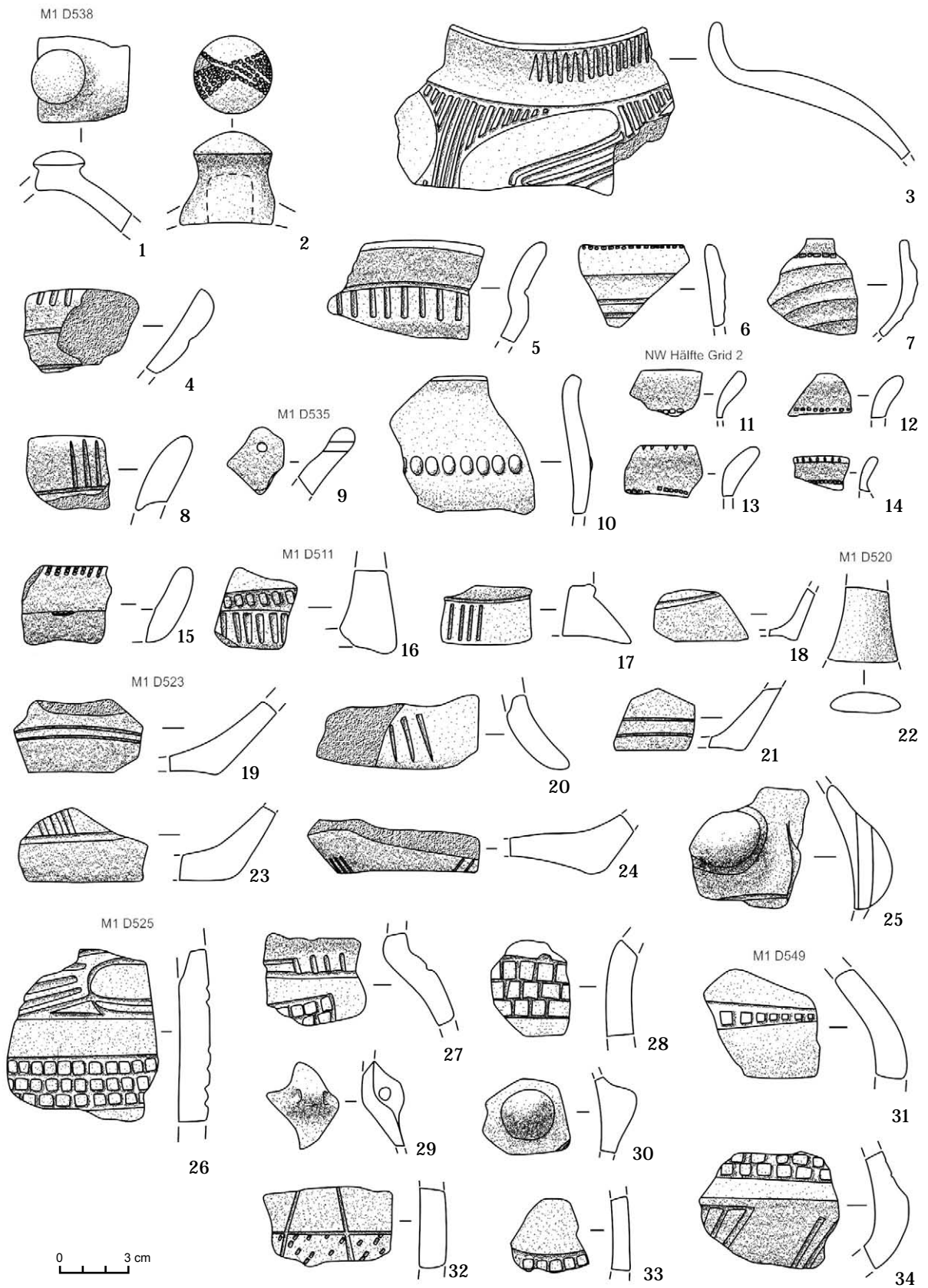

Fig. 5. Singerei XIX. 1-34 - ceramică.

Fig. 6. Singerei XIX. 1-38 - ceramică.

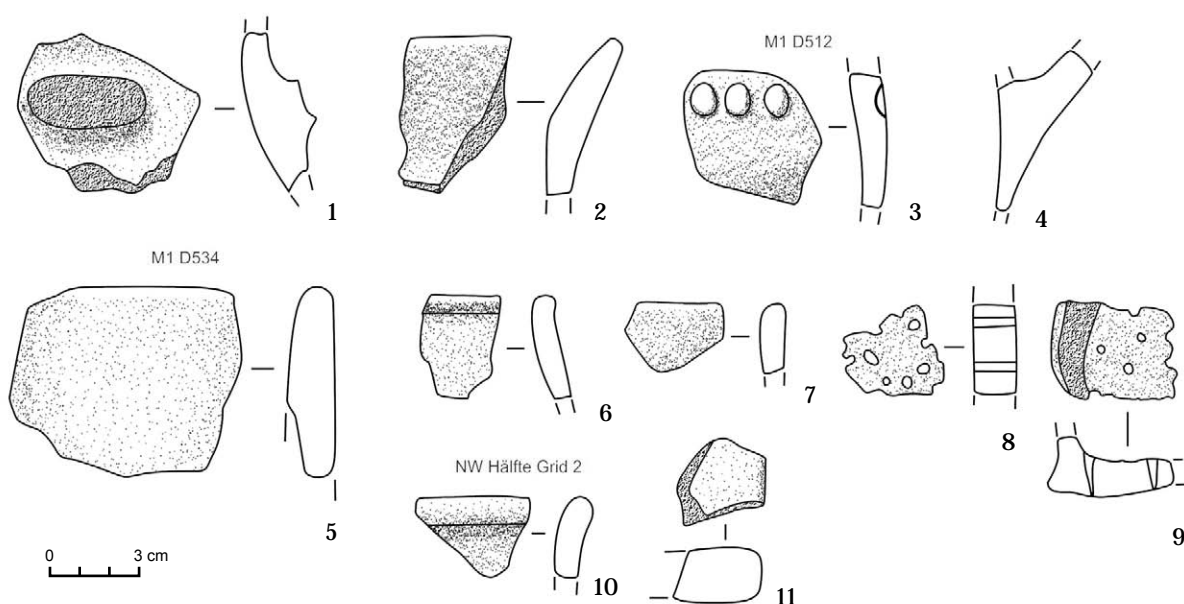

Fig. 7. Singerei XIX. 1-11 - ceramică.

Obiectele sunt realizate din piatră și lut. Din piatră au fost executate două râșnițe, descoperite în stare fragmentară. Artefactele din lut includ un disc perforat realizat din peretele unui vas cu decor precucutenian (fig. 8/1), piciorul unei figurine fără decor (fig. 8/5), piciorul și partea inferioară ale unei alte figurine / mâner antropomorfizat (fig. 8/2) și fragmentul unui văscior de tip „tavă”, prevăzut cu urechiușă pentru suspendare și ornamentat cu creștături pe margini (fig. 8/3).

Marea majoritate a materialului colectat de pe suprafața sitului este de factură precucuteniană. Cel mai probabil, respectivei culturi pot fi atribuite majoritatea complexelor adâncite descoperite în urma scanării geomagnetice.

Interpretare și perspectivă: Materialul neolitic colectat de către noi, puțin numeros, confirmă prezența unui nivel Criș, identificat în cercetările anilor precedenți. Ceramică band-liniară nu a fost găsită. Marea parte a ceramicii și artefactelor pot fi atribuite etapei Precucuteni II. Fragmentul unei reprezentări antropomorfe cu partea inferioară lărgită își găsește anumite analogii în situri precucuteniene din Republica Moldova (Rogojeni I – material inedit, păstrat în fondurile MNIM) și România (Topolița – Diaconu 2012, fig. 28/10). Prezintă interes fragmentul de „tavă” (opaiț?) care, morfologic, este apropiat de un vas de la Aleksandrovka (Ucraina; vezi Патокова и др. 1989, рис. 8/19).

Scanarea geofizică a unei porțiuni din sit nu a identificat oarecare anomalii care ar putea fi puse în legătură cu locuințele lungi liniare. Ceramica de pe suprafață fiind atribuită mai multor culturi din epoci diferite, datarea exactă a complexelor adâncite disperse de pe planul geomagnetic rămâne problematică. Majoritatea artefactelor aparțin eneoliticului timpuriu. Presupunem și că multe dintre gropile de pe plan pot fi datate cu aceeași perioadă. În pofida rezultatelor modeste, obținute de pe urma scanării, investigațiile arheologice de pe sit ar trebui să fie continuate, având în vedere, mai ales, prezența pe același loc a unor artefacte din culturile band-liniară, Criș și Cucuteni-Tripolie (Precucuteni), fapt pus în evidență și de cercetările anterioare. În acest sens, lărgirea suprafeței investigate geomagnetic și plasarea unor sonde/secțiuni arheologice peste anumite anomalii ar reprezenta două obiective pentru viitor.

2. Singerei XIII (raionul Singerei)

Coordonate geografice:

47°38'5.98" N, 28° 6'11.53" E.

Bazin hidrografic: Ciulucul Mare, afluent de stânga al Ciulucului Mic, afluent de dreapta al Răutului.

Localizare: situl se află la circa 500m spre sud-vest de la extremitatea vestică a or. Singerei, pe ambele părți ale drumului care înconjoară orașul, pe panta lină a văii Ciulucului Mare.

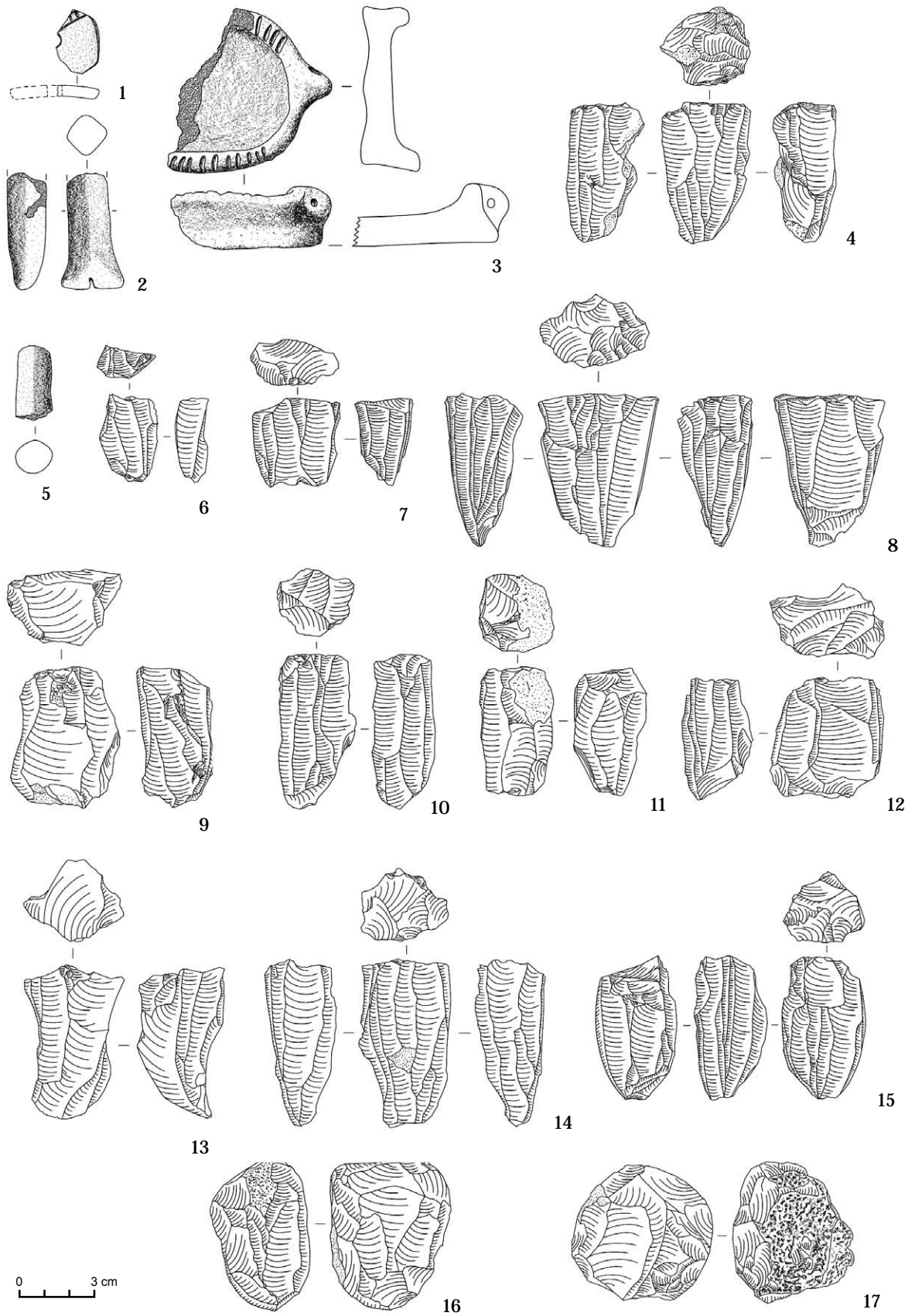

Fig. 8. Singerei XIX. 1-17 - piese de inventar.

Cercetări anterioare: descoperit de V. Bichbaev (Бикбаев 1981). Cercetat suplimentar în 1996 de Expediția Neolitică moldo-germană (Wechler, Dergačev, Larina 1998), prilej cu care au fost colectate mai multe materiale arheologice de pe suprafața sitului.

Materiale arheologice și răspândirea acestora: de pe suprafața sitului a fost colectată ceramică neolitică fină și grosieră. Ceramica fină este subțire, de culoare gri, cu decor incizat liniar. Ceramica grosieră este realizată cu adaos abundent de vegetație în pastă. A mai fost găsită o râșniță de piatră și câteva piese din silex (lame microlitice).

Interpretare și perspective: situl nu conține materiale ale unor epoci mai târzii și ar putea fi cercetat sistematic. În același timp, prezența drumului ce traversează situl, eroziunea parțială a părții nordice a așezării, parcelarea agricolă a suprafeței fac scanările geofizice puțin promițătoare.

3. Iezărenii Vechi VII (raionul Sîngerei)

Coordonate geografice:

47°33'13.82" N, 28° 4'16.50" E.

Bazin hidrografic: Ciulucul de Mijloc, afluent de dreapta al Răutului.

Localizare: situl se află la circa 1km spre sud-vest de la extremitatea sud-vestică a satului Iezărenii Vechi, pe malul drept al unuia dintre lacurile de baraj de pe Ciulucul de Mijloc.

Cercetări anterioare: descoperit de V. Bichbaev (Бикбаев 1981).

Materiale arheologice și răspândirea acestora: de pe suprafața sitului a fost colectată ceramică neolitică fină și grosieră. Ceramica fină este subțire, de culoare gri, cu decor incizat liniar. Ceramica grosieră este realizată cu adaos abundent de vegetație în pastă. A mai fost găsit un nucleu prismatic (fig. 9/1) și câteva piese din silex (lame microlitice).

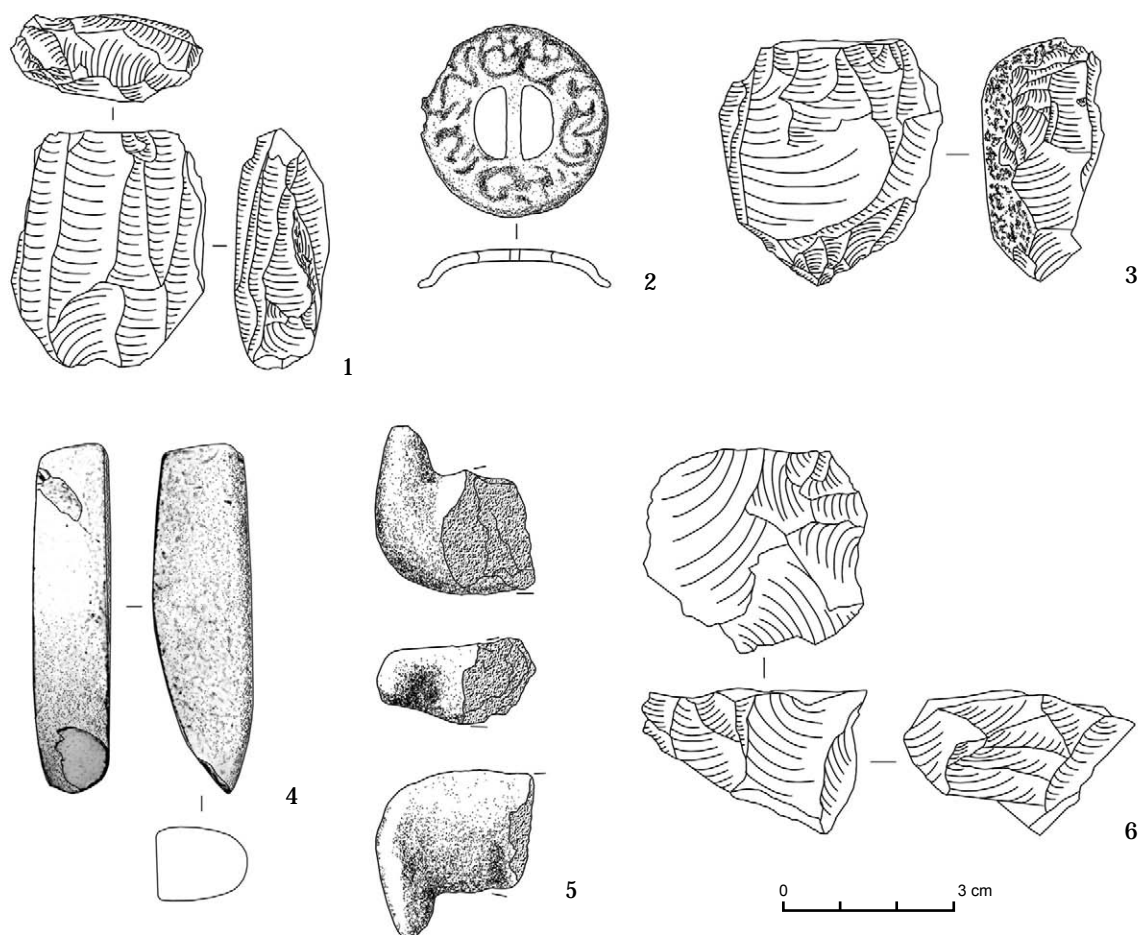

Fig. 9. Piese de inventar de pe așezările Iezărenii Vechi VII (1), Iezărenii Vechi VIII (2), Biliceni Vechi I (3-4, 6) și Florești I (5).

Interpretare și perspective: situl nu conține materiale ale unor epoci mai târzii și se află pe o porțiune deschisă, fiind de perspectivă atât pentru viitoare cercetări geofizice, cât și arheologice.

4. Iezărenii Vechi VIII (raionul Singerei)

Coordonate geografice:

47°33'22.21" N, 28° 4'58.18" E.

Bazin hidrografic: Ciulucul de Mijloc, afluent de dreapta al Răutului.

Localizare: situl se află la circa 470 m spre sud de la extremitatea sud-vestică a satului Iezărenii Vechi, pe malul drept al unuia dintre lacurile de baraj de pe Ciulucul de Mijloc.

Cercetări anterioare: descoperit de V. Bicbaev (Бикбаев 1981).

Materiale arheologice și răspândirea acestora: de pe suprafața sitului a fost colectată ceramică medievală, câteva lame microlitice de silex de aspect neolitic și o cataramă medievală (fig. 9/2). Piesa de podoabă aparține tipului pseudo-cataramelor inelate, este turnată din bronz și are diametrul de 32 mm, putând fi datată cu sec. XV-XVI⁴.

Interpretare și perspective: aparent, așezarea neolitică este puternic afectată de cea medievală, ultimele cercetări fiind puțin promițătoare.

5. Chișcăreni XIV (raionul Singerei)

Coordonate geografice:

47°34'8.29" N, 28° 1'34.64" E.

Bazin hidrografic: Ciulucul de Mijloc, afluent de dreapta al Răutului.

Localizare: situl este amplasat în partea de nord-est a satului, pe un promontoriu trapezoidal format de intersecția Ciulucului de Mijloc cu unul dintre afluenții săi de stânga.

Cercetări anterioare: descoperit de V. Bicbaev (Бикбаев 1981).

Suprafața scanată: 5,2 ha.

Rezultatele scanării: claritatea planului geofizic a fost puternic afectată de prezența deșeurilor contemporane de pe suprafața sitului (fig. 10). Pe sectoarele de sud-vest și sud-est ale suprafeței

scanate se observă unele anomalii de la complexe adâncite, fără o organizare anumită. Câteva gropi sunt vizibile și în centrul planului. În partea de est se observă o anomalie liniară care traversează suprafața scanată, cel mai probabil, ea provine de la un șanț de drenaj.

Materiale arheologice și răspândirea acestora:

De pe suprafața sitului au fost colectate materiale ceramice și piese de inventar. Ceramica cea mai numeroasă aparține neoliticului și eneoliticului. De asemenea, au fost colectate fragmente din perioada romană și cea medievală. Ceramica preistorică era concentrată mai ales în partea de vest și centrală a promontoriului, pe când cea târzie – în partea de sud-est. Cartarea descoperirilor ceramice (fig. 11), realizată cu un tahimetru electronic, a arătat că fragmentele band-liniare se aflau preponderent în centrul suprafeței scanate iar cele precucuteniene erau localizate, preponderent, în partea de sud-vest. Aici, pe un dâmb puțin supraînălțat, pot fi observate unele anomalii de la complexe adâncite, însă imaginea generală este extrem de distorsionată de deșeurile contemporane și eroziunea pantelor. Nu este exclus ca o parte din așezarea eneolitică să fi fost surpată de apele lacului de baraj artificial.

Ceramica neolitică poate fi divizată în două categorii:

- ceramica fină cu decor liniar și „note muzicale” (fig. 12), unul dintre fragmente (din păcate, deteriorat) putând prezenta decor de tip Želiezovce (fig. 12/12). Alte două fragmente ornamentate cu impresiuni mici (fig. 12/32, 34) pot fi atribuite unor contacte cu cultura Vinča sau, în opinia unor cercetători, o evoluție locală a decorului liniar. Decor similar este cunoscut și pe teritoriul Ucrainei, în bazinul Nistrului (Dêbiec 2012);
- ceramica grosieră, decorată cu șiruri de impresiuni digitale sub buză, înzestrată cu diverse varietăți de butoane (rotunde, rotunde cu o impresiune în centru, alungite orizontale cu impresiuni mici – fig. 12/15, 20, 24, 35-38).

Din cauza fragmentării sporite nu au putut fi reconstruite oarecare forme de vase.

Ceramica eneolitică poate fi divizată în două categorii.

Prima, cea grosieră, este reprezentată prin câteva fragmente de culoare brună-deschisă, cu degresanți vegetali și șamotă în pastă, unul, de la vas

⁴ Mulțumim și pe această cale doamnei dr. Svetlana Reabțeva de la IPC AȘ RM pentru consultațiile privind încadrarea tipologică și datarea acestei piese.

II. Materiale și cercetări

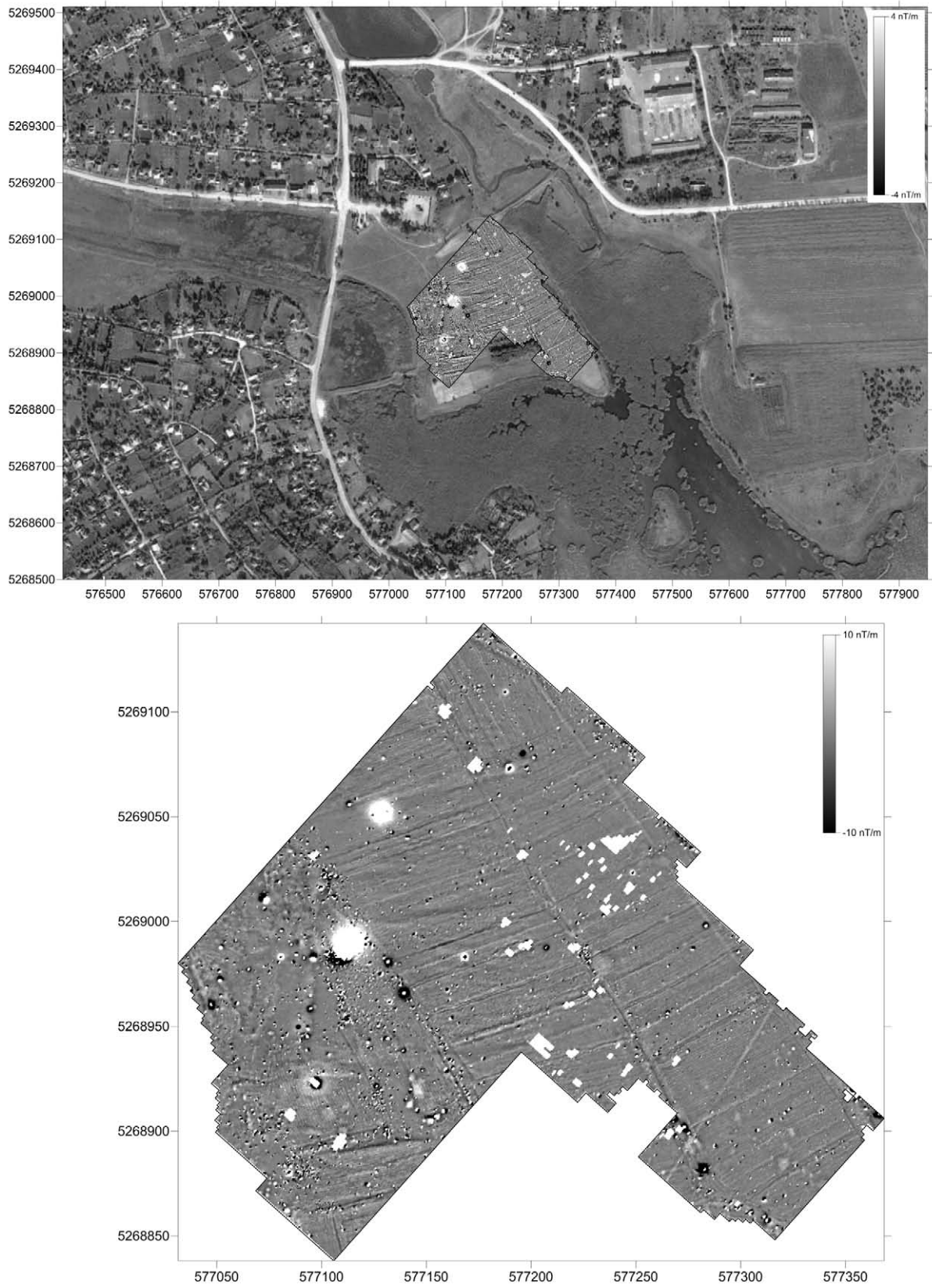

Fig. 10. Chișcăreni XIV. Porțiunea scanată și planul geofizic.

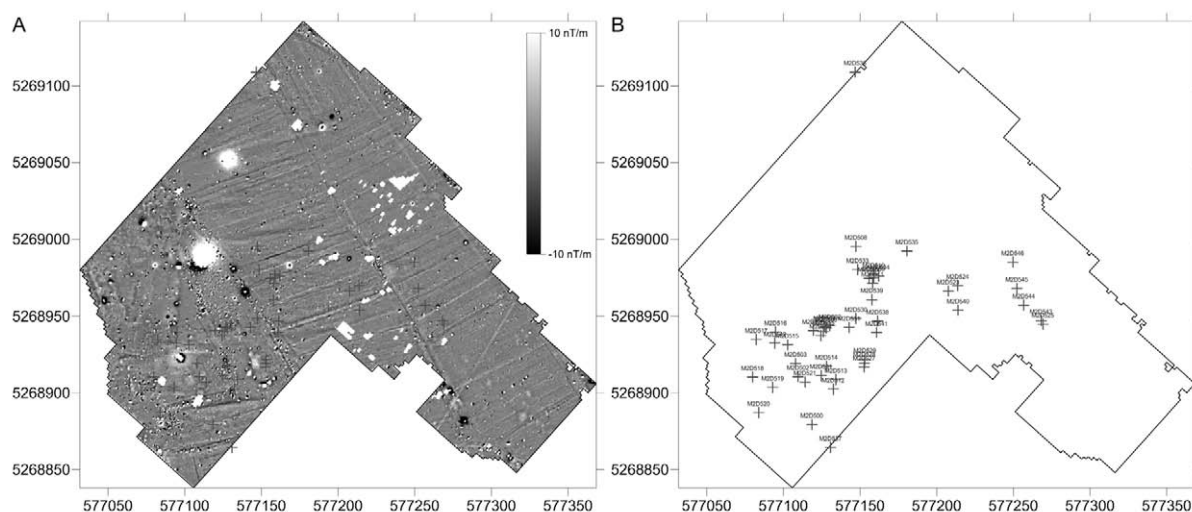

Fig. 11. Chișcăreni XIV. Distribuția materialului de suprafață.

de tip borcan, este decorat cu un șir de alveolări rectangulare (fig. 13/16).

A doua categorie este cea semifină, de culoare gri/cenușie, brună-închisă sau brună-deschisă, cu minim de impurități în pastă, ardere omogenă. Ceramica este puternic fragmentată, unica formă identificată fiind fragmentul unui capac cu mâner de tip ciupercă, ornamentat cu linii incizate (fig. 13/15). În rest, fragmentele precucuteniene sunt reprezentate de pereți cu decor din linii incizate orizontale, oblice sau ondulate și șiruri de impresiuni verticale sau oblice de tip „gropiță” (fig. 13). Pe două fragmente sunt prezente impresiuni înguste orizontale și verticale, cu extremitățile ascuțite (fig. 13/1, 3).

Piesele de inventar sunt 10 la număr și includ fragmente de la două figurine antropomorfe din lut (fig. 13/23, 24), două râșnițe, o piatră de ascuțit (?) (fig. 13/20), un nucleu epuizat (fig. 13/21) și trei nuclee reutilizate ca percutoare (fig. 13/17-18, 22). Cu excepția pietrei pentru ascuțit/șlefuit, toate piesele aparțin neo-eneoliticului, statuetele fiind tipice pentru etapa Precucuteni. Interesant este fragmentul unei figurine de dimensiuni foarte mici în a cărei pastă, în regiunea fesei drepte, poate fi observată amprenta unei cariopse.

Interpretare și perspective: așezarea precucuteniană poate fi atribuită etapei Precucuteni II-III sau III timpuriu. Situl fiind puternic erodat, afectat de deșeuri și apele lacurilor de baraj, aflându-se în limitele satului, este puțin promițător pentru ulterioare cercetări sistematice.

6. Biliceni Vechi I (raionul Sîngerei)

Coordonate geografice:

47°38'39.58" N, 28° 4'30.87" E.

Bazin hidrografic: Ciulucul Mare, afluent de stânga al Ciulucului Mic, afluent de dreapta al Răutului.

Localizare: situl se află la circa 450 m spre sud-est de extremitatea vestică a satului Biliceni Vechi, pe malul stâng al Ciulucului Mare, pe partea stângă a drumului național Sîngerei - Bălți, la o ușoară curbare a acestuia. Porțiunea sudică a pantei pe care se află situl este puternic afectată de eroziune.

Cercetări anterioare: descoperit de V. Bichbaev (Бикбаев 1981).

Materiale arheologice și răspândirea acestora: de pe suprafața sitului au fost colectate fragmente ceramice neolitice (cu decor liniar cu capete de note muzicale) și din epoca romană (Sântana de Mureș - Černjahov). Tot de acolo provin o teslă din piatră (de tip *Schuhleistenkeil*), din stratul band-liniar (fig. 9/4), precum și două nuclee de silex (fig. 9/3, 6).

Interpretare și perspective: situl este afectat de stratul din epoca romană, de eroziunea sporită a pantei și de drumul național, fiind puțin promițător pentru cercetări ulterioare.

II. Materiale și cercetări

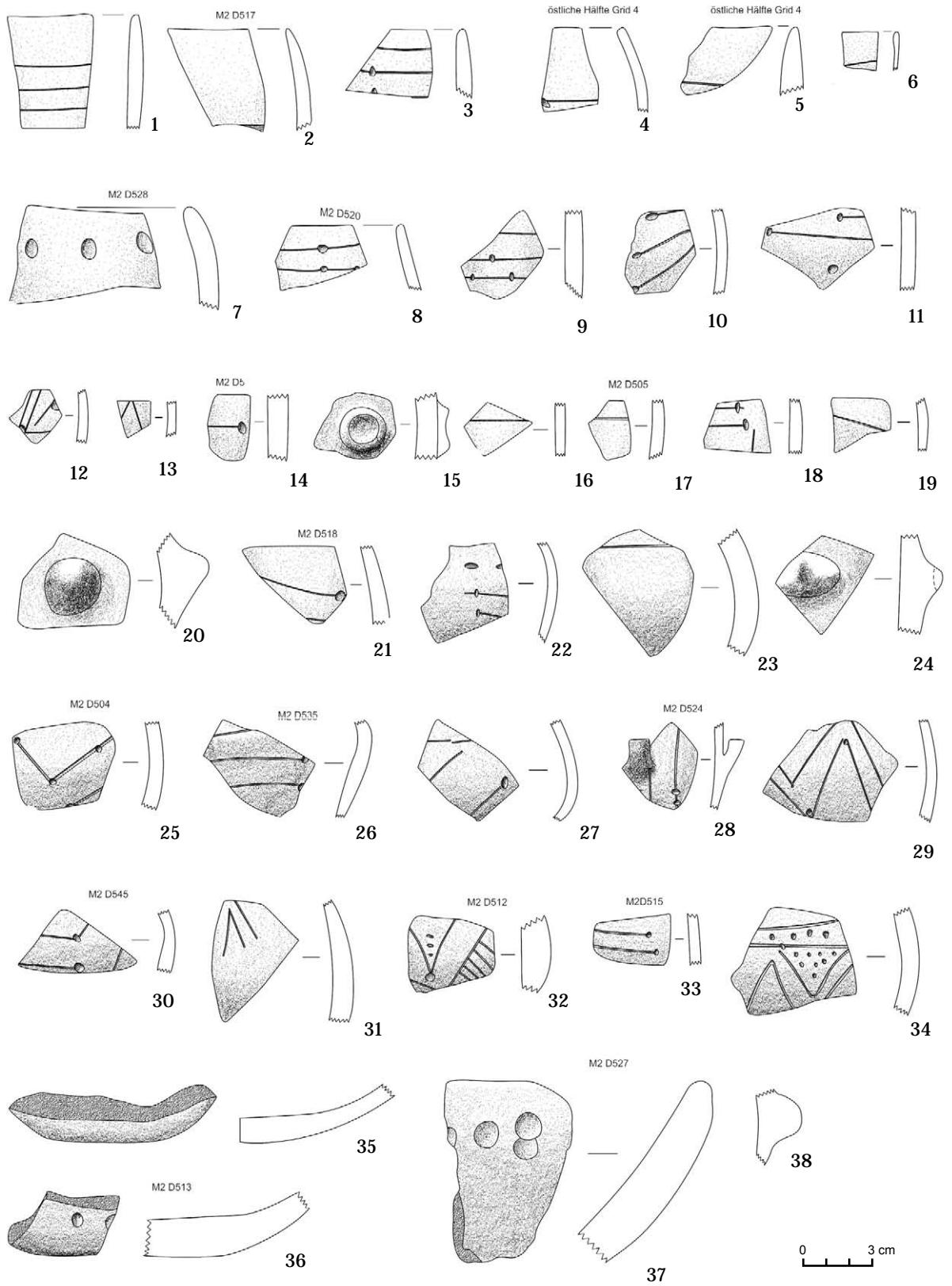

Fig. 12. Chișcăreni XIV. 1-38 - ceramică.

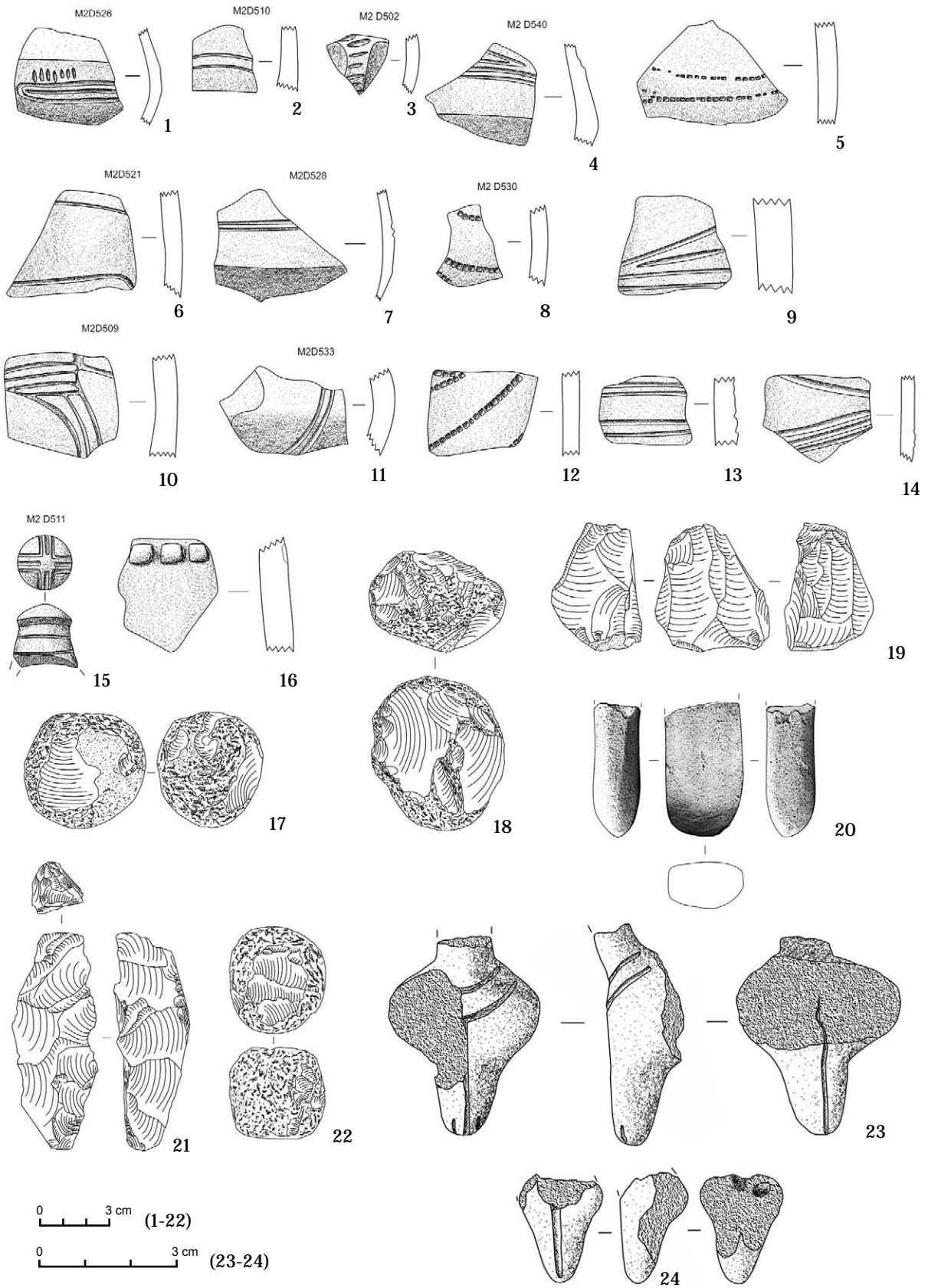

Fig. 13. Chișcăreni XIV. 1-16 - ceramică; 17-24 - piese de inventar.

7. Nicolaevca V (raionul Singerei).

Coordonate geografice:

47°36'15.59" N, 28° 3'10.34" E.

Bazin hidrografic: Ciulucul de Mijloc, afluent de dreapta al Răutului.

Localizare: aproximativ la 500 m spre sud-est de sat, pe panta lină a văii unui pârâu, afluent de stânga al Ciulucului de Mijloc.

Cercetări anterioare: așezarea a fost descoperită în anii 1970 de către V. Bicbaev (Бикбаев 1981, 194; Bodean 2001, 73). La momentul descoperirii, în baza distribuției materialului, suprafața sitului a fost estimată la 6 ha. Ceramica colectată aparține culturilor band-liniare și Precucuteni.

Suprafața scanată: circa 5 ha.

Rezultatele scanării: la sud de drumul de țară care traversează situl au fost semnalate multiple anomalii cu amplitudine mijlocie și înaltă, orientate pe axa NE-SV (fig. 14). Dimensiunile acestora ne permit interpretarea lor drept resturi de la cel puțin patru locuințe lungi band-liniare. La nord de drum au fost semnalate multiple anomalii cu amplitudine diferită, majoritatea putând fi atribuite unor complexe adâncite. Distribuția materialului de suprafață (pus în plan cu ajutorul unui tahimetru electronic) indică o concentrare certă a materialului precucutenian în această zonă (fig. 15). Pe planul geofizic, anomaliile cu amplitudina mijlocie de la complexe adâncite sunt amplasate periferic, formând o structură apropiată de cea circulară. În partea centrală a așezării precucuteniene au fost identificate câteva structuri cu anomalia înaltă, care pot fi atribuite unor complexe de lut ars. În partea de nord-vest a sitului, a fost semnalată o aglomerare de gropi circulare.

Materiale arheologice și răspândirea acestora: De la suprafața sitului a fost colectată ceramică, obiecte din silex și piese de inventar.

Toată ceramica este precucuteniană și numără 33 fragmente, 16 dintre care aparțin categoriei fine, ornamentate.

Ceramica grosieră este modelată din pastă cu impurități vegetale și șamotă, arderea neomogenă. Majoritatea cioburilor din această categorie sunt fragmente de pereți, fără decor. Un fragment este cu brâu alveolat (fig. 16/7), altul este de la buza evazată a unui vas de tip borcan (fig. 16/3).

Ceramica semifină are o culoare gri/cenușie, brună-închisă sau brună-deschisă, cu minim de impurități în pastă, ardere omogenă. Materialul fiind puternic fragmentat, au putut fi identificate următoarele forme:

- străchini cu buza evazată și decor incizat sub buză (fig. 16/10);
- linguri cu incizii scurte orizontale, amplasate lateral (fig. 16/2).

Celelalte fragmente aparțin unor funduri cu baza concavă sau dreaptă (fig. 16/11-12) și pereților de la vase de formă inedită. Decorul este compus din linii incizate orizontale, verticale, oblice sau circulare și șiruri oblice alcătuite din puncte sau impresiuni de tip „roțiță” (fig. 16). Unul dintre fragmentele de pereți este înzestrat cu un mâner cu perforare „falsă” orizontală (fig. 16/6).

Obiectele din silex sunt 67 (50 așchii și 17 lame de diverse dimensiuni).

Piese de inventar sunt reprezentate de trei nuclee, trei nuclee reutilizate în percutoare și un percutor (fig. 16/13-18).

Interpretare și perspectivă: așezarea eneolitică poate fi atribuită etapei Precucuteni III. Situl se află într-o excelentă stare de păstrare, terenul fiind neafectat de aratul adânc, eroziune naturală sau construcții contemporane. Pe planul geomagnetic se disting două zone clare, una dintre care conține sigure anomalii de la complexe adâncite și arse precucuteniene, iar a doua prezintă anomalii alungite de la probabile locuințe band-liniare, identificate pentru prima dată pe teritoriul Republicii Moldova. Așezarea precucuteniană este prima din întreg arealul etapei Precucuteni - Tripolie A, în cadrul căreia au fost identificate complexe adâncite amplasate circular. Astfel, continuarea cercetărilor arheologice este absolut necesară, având o importanță majoră pentru neoliticul și eneoliticul din interfluviul pruto-nistean.

8. Bumbăta III (raionul Ungheni)

Coordonate geografice:

47°20'12.95" N, 27°58'55.22" E.

Bazin hidrografic: bazinul râului Delia, afluent de stânga al Prutului.

Localizare: Situl este situat la circa 250m SV de marginea satului, la 200 m SV de linia de cale fe-

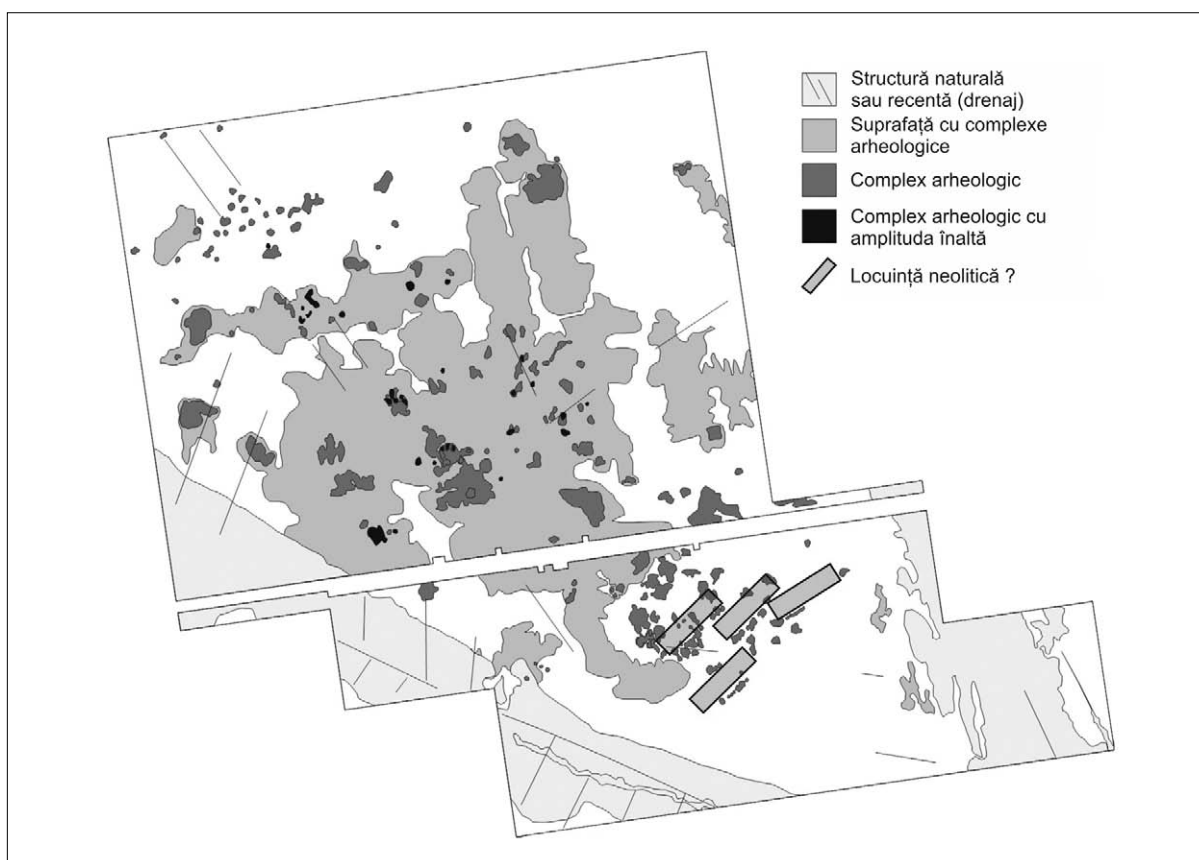
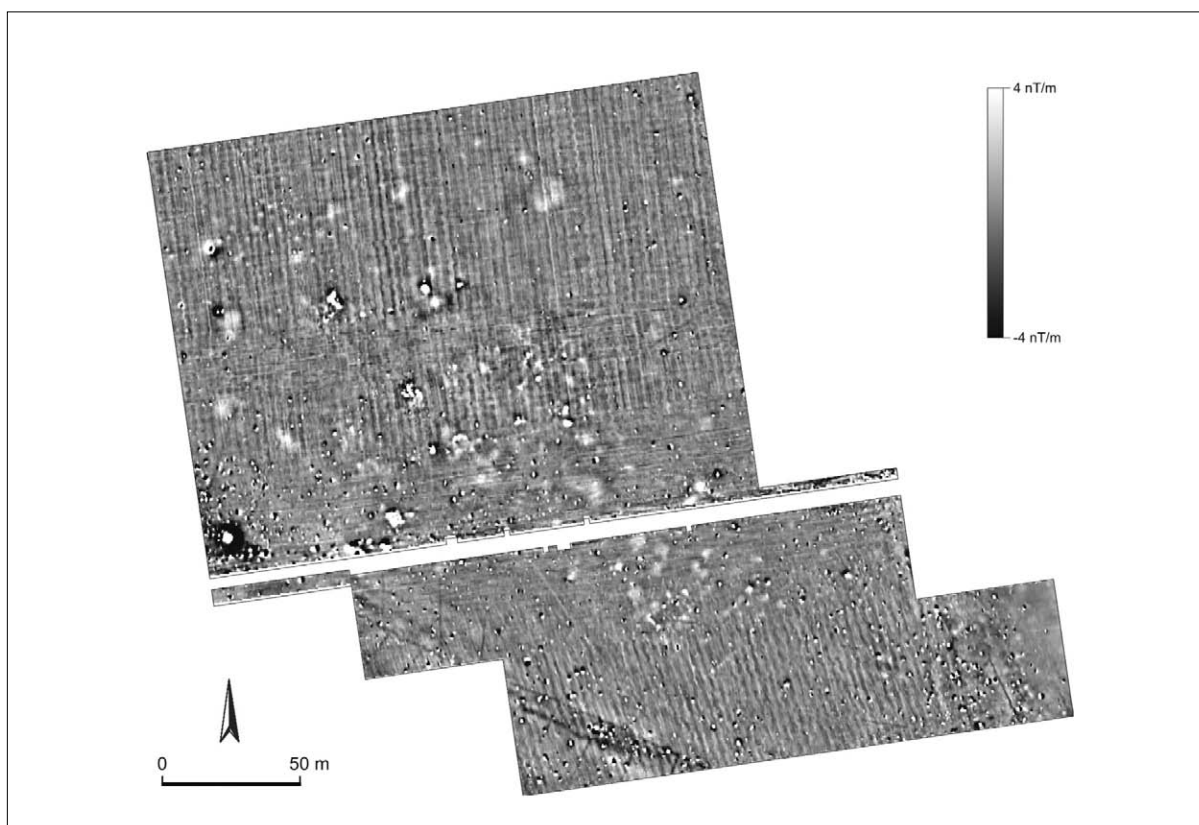

Fig. 14. Nicolaevca V. Planul geofizic și interpretarea acestuia.

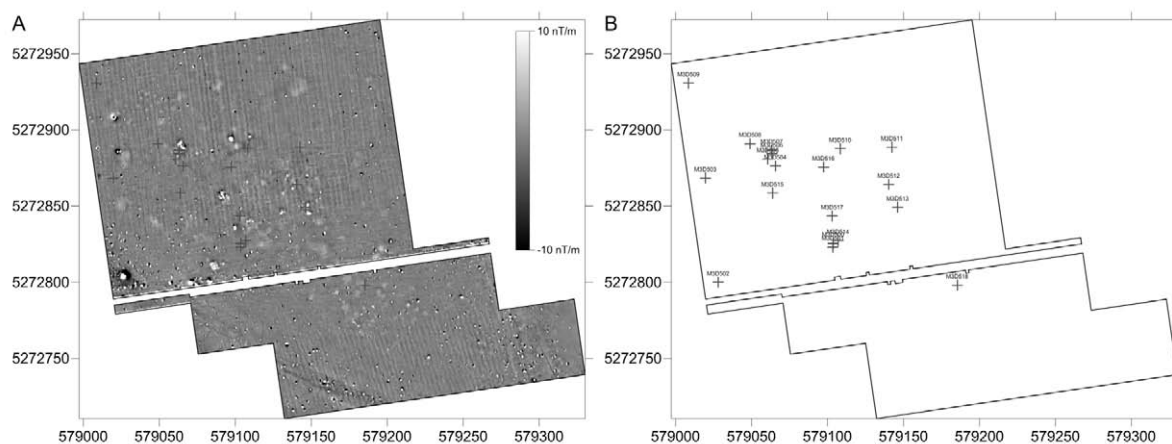

Fig. 15. Nicolaevca V. Distribuția materialului de suprafață.

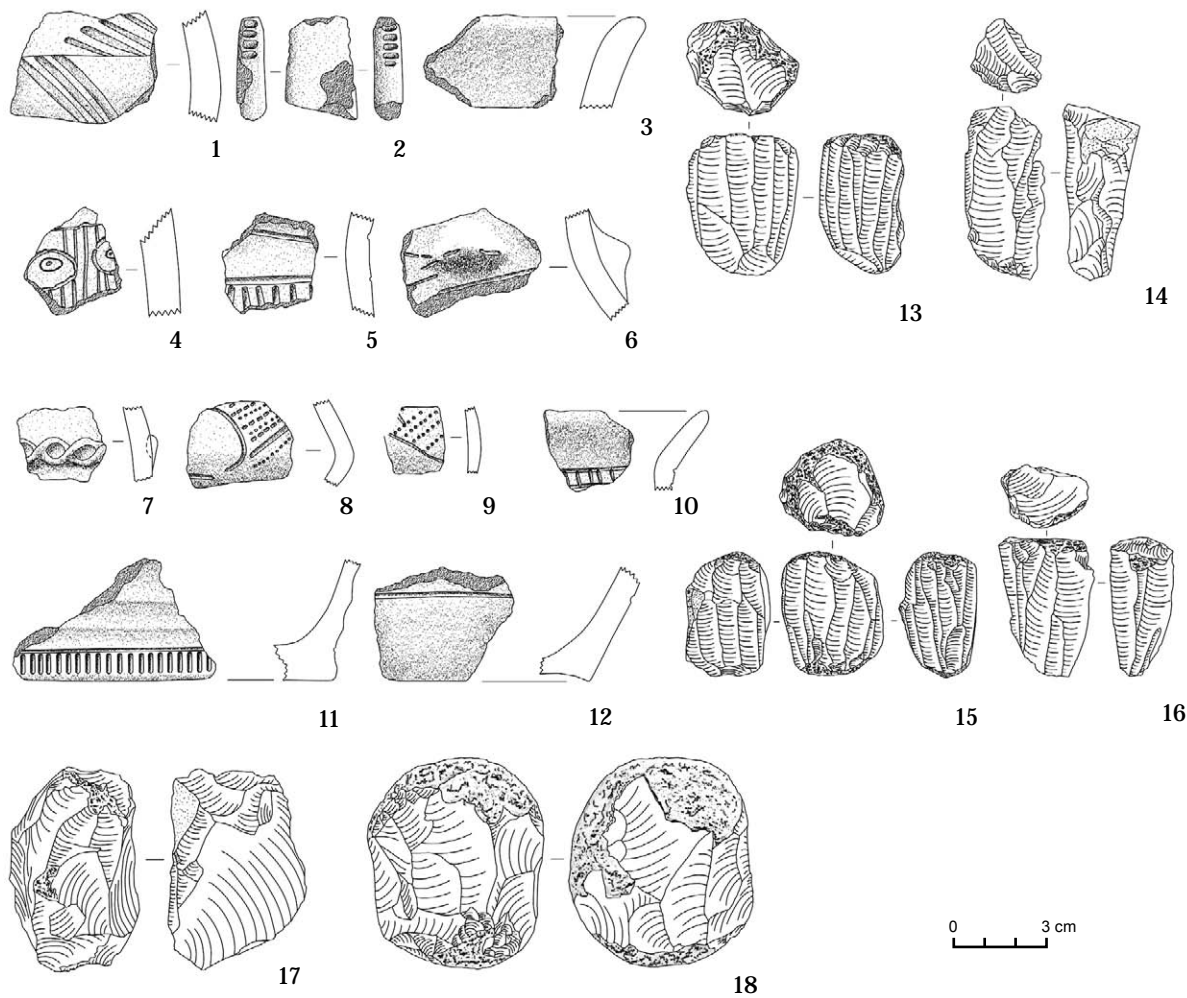

Fig. 16. Nicolaevca V. 1-12 - ceramică; 13-18 - piese de inventar.

rată Chișinău-Ungheni, anume de la locul unde aceasta este intersectată de un drum care duce din sat spre interiorul unei văi, prin care trece un pârâu. Așezarea este amplasată pe versantul de stânga, lin, al pârâului, la o altitudine de circa 160 m și o distanță de circa 50-60 m de pârâu, pe linie dreaptă.

Cercetări anterioare: Așezarea a fost identificată periegetic de către S. Bodean, care a cules de la suprafață 45 fragmente ceramice și două piese din silex (Bodean 2003, 97, fig. 1), remarcată fiind prezența decorului incizat cu „capete de note” pe ceramica fină și a unui fragment cu alveole pe buză din categoria ceramicii grosiere.

Suprafața scanată: circa 2 ha.

Rezultatele scanării: pe planul geofizic sunt bine vizibile hotarele parcelelor contemporane și unele structuri geologice în partea de est. Anomaliile arheologice sunt prezente mai ales în partea centrală a planului. Au fost identificate două grupuri câte trei anomalii circulare de dimensiuni mici, amplasate în două linii paralele, de la o locuință lungă liniară cu orientarea SV-NE. Alte câteva anomalii de la posibile locuințe lungi (depistate în baza gropilor alungite) sunt vizibile în partea de vest a planului (fig. 17).

Materiale arheologice și răspândirea acestora: De pe suprafața așezării au fost colectate următoarele materiale arheologice: 90 cioburi, 18 piese din silex (majoritatea așchii, câteva lame), fragmentul unei tesle neolitice din piatră (fig. 19/13). Este de remarcat prezența unor fragmente ceramice medievale târzii (3 la număr) la periferia sud-sud-estică a sitului. Toate celelalte artefacte pot fi atribuite locurii neolitice.

Peste zona cu șirurile de anomalii circulare a fost plasat un sondaj cu dimensiunile de 3×2 m, orientat pe axa NV-SE. Sondajul a fost divizat în șase carouri de 1×1 m. Sondajul a fost excavat pe toată suprafața până la solul steril și epuizarea complexelor antropice. Excavarea a fost realizată în următorul mod: săparea unor straturi de 20 cm cu grunduire pe toată suprafața până la conturarea certă a unor posibile complexe adâncite, ulterior – focusarea pe cercetarea complexelor.

Sondajul a prezentat următoarea stratigrafie (descrișă conform profilului de SE, carourile A-B/3):

– sol negru arabil cu particule minuscule de lut ars: 0-25 cm;

- sol negru nearat cu fragmente mici de lut ars și ceramică: 25-35 cm;
- strat semicompact de culoare cafenie-închisă cu fragmente mici de lut ars: 35-40/53 cm (stratul de cultură neolitic);
- strat semicompact de culoare cafenie-închisă cu incluziuni lutoase galbene, fragmente de lut ars și cărbune: 53-168/170 cm (umplutura gropii de par neolitice);
- după 53/170 cm – lut steril.

Din stratul de cultură provin 3 fragmente ceramice și 43 fragmente de lipitură.

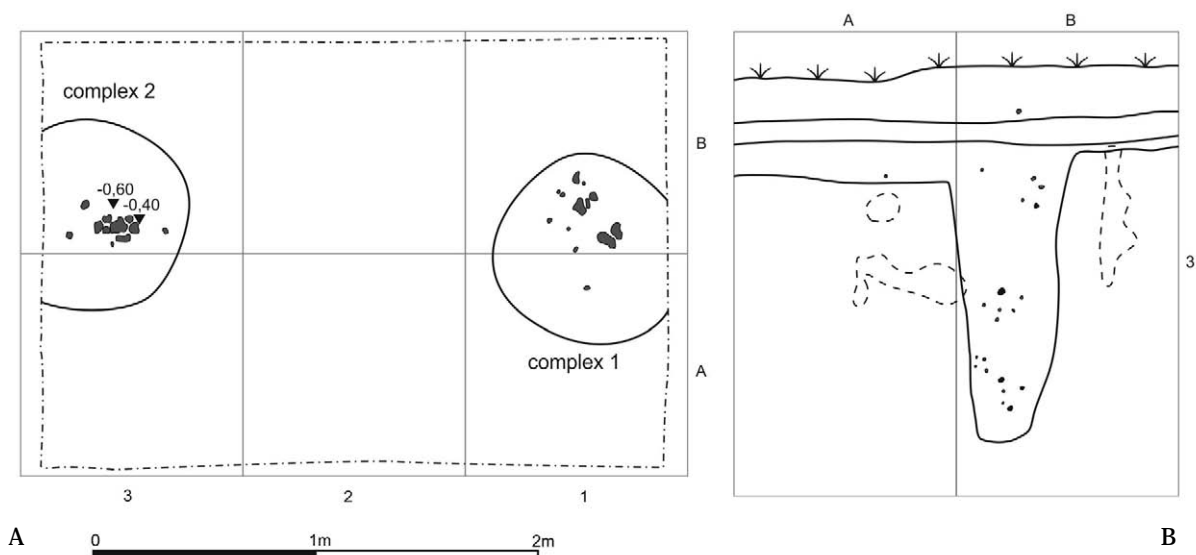
La adâncimea de -40, în carourile A-B/1 și A-B/3 au fost surprinse două pete neregulate de culoare cafenie-închisă cu aglomerări de lut ars fărâmițos; la următoarea grunduire (-60) s-a stabilit că aceste pete corespund unor gropi rotunjite care au fost denumite complex 1 (carourile A-B/1) și complex 2 (carourile A-B/3). Distanța dintre punctele centrale ale gropilor constituia 2,3 m (fig. 18/A).

Complexul 1 corespunde unei gropi de par cu dimensiunile de circa 85×85 cm (o parte a gropii intrând sub peretele de NV al sondajului) și adâncimea de 125-130 cm. Groapa avea o formă trapezoidală, cu fundul drept, colțurile la fund puțin rotunjite, peretele de SE aproape vertical, iar cel de NV – oblic. Umplutura gropii era alcătuită din sol semicompact de culoare cafenie-închisă cu incluziuni lutoase galbene, fragmente de lut ars și cărbune, pietricele mici. Fragmentele de lipitură de dimensiuni mai mari erau concentrate compact în partea de sus a gropii, în caroul B/1. Inventar arheologic: 60 fragmente de lut ars și trei oase.

Complexul 2 corespunde unei gropi de par cu dimensiunile de circa 85×85 cm (o parte a gropii intrând sub peretele de SE al sondajului) și adâncimea de 168-170 cm (fig. 18/B-C). Groapa avea formă de pâlnie, mai lată în partea superioară și subțiată, aproximativ cilindrică în partea mijlocie și inferioară (diametrul în partea mijlocie fiind de circa 40cm, în cea inferioară – circa 25 cm), fundul alveolat. Umplutura gropii era alcătuită din sol semicompact de culoare cafenie-închisă cu incluziuni lutoase galbene, fragmente de lut ars și cărbune, pietricele mici. Fragmentele de lipitură de dimensiuni mai mari erau concentrate compact în partea de sus a gropii, în caroul B/3. Inventar arheologic: cinci cioburi, 102 fragmente lipitură, două oase, o așchie de silex.

Fig. 17. Bumbăta III. Planul geofizic și interpretarea acestuia.

Ceramica. Materialul ceramic liniar de la Bumbăta poate fi divizat în două categorii: grosier (fig. 19/1, 2, 6, 7, 8, 14) și fin (fig. 19/3-5, 12). Pasta ceramicii grosiere are impurități vegetale, șamotă și pietricele pisate. Pasta ceramicii fine este omogenă, fără impurități vizibile.

Au putut fi identificate următoarele tipuri de decor:

- plastic, reprezentat prin câteva variante de butoane/mânere: alungit orizontal cu o adâncitură pe mijloc (fig. 19/1), alungit vertical (fig. 19/4) și rotunjit cu adâncitură pe mijloc (fig. 19/7);
- decor adâncit, prezent pe un fragment de perete cu trei șiruri de impresii aplicate cu unghia (fig. 19/2);
- decor liniar din linii înguste sau mai largi (fig. 19/6), uneori asociat cu „capete de note” (fig. 19/3-5).

Interesantă e combinația, destul de rară (Debiec 2014), dintre decorul plastic și liniar pe un fragment din categoria fină (fig. 19/4). De asemenea, mai rar se întâlnește aplicarea decorului liniar pe ceramica grosieră (fig. 19/6).

Fragmentele de lipitură colectate din sondaj erau destul de friabile, totuși, pe unele din acestea s-au putut observa amprente rotunjite și rectangulare de la structura de rezistență a pereților locuinței de suprafață (fig. 19/9-10).

Insuficiența materialului ceramic cu decor nu permite o încadrare fină relativ-cronologică a așezării. În linii generale, aceasta poate fi datată în faza cu note muzicale.

Fig. 18. Bumbăta III. Sondaj arheologic.

Interpretare și perspectivă: sondajul arheologic a permis verificarea și validarea planului geomagnetic. Astfel, complexul 2, cel mai adânc, corespunde unei gropi din șirul gropilor de par centrale din locuință, aceasta fiind orientată pe linia SV-NE, pe când complexul 1 corespunde unei gropi din șirul lateral. În același timp, în partea vestică a planului geomagnetic sunt observate unele anomalii alungite, care pot fi atribuite gropilor lungi de la mai multe locuințe, orientate pe linia SE-NV.

Identificarea unei locuințe liniare cu gropi de par (pentru a doua dată în spațiul pruto-nistrean, după cea de la Durlești), verificarea acesteia prin intermediul sondajului arheologic, diferențele interesante dintre orientarea ei și a posibilelor case din vestul așezării fac necesară continuarea cercetărilor pe situl de perspectivă majoră.

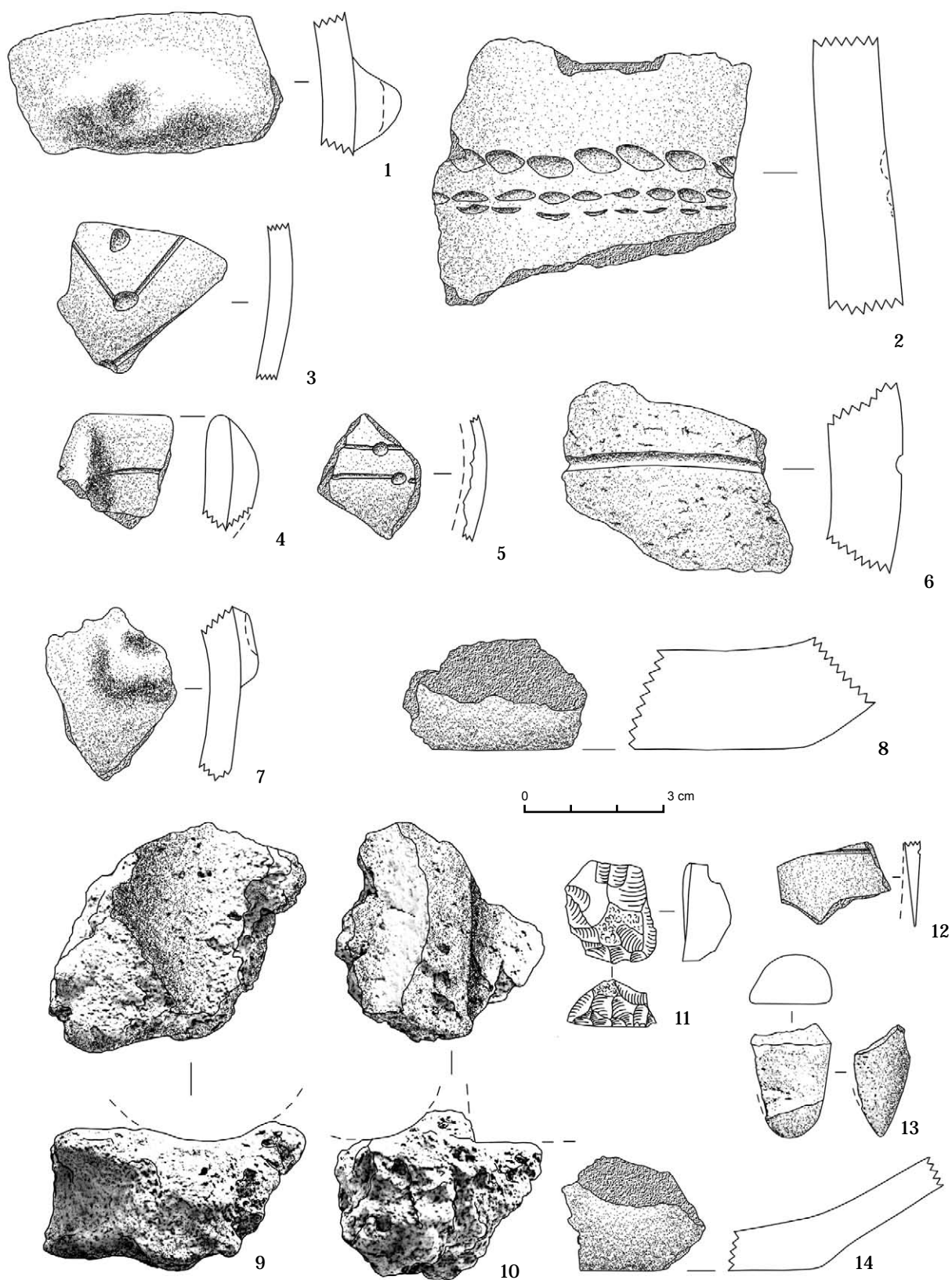

Fig. 19. Bumbăta III. Materiale arheologice.

9. Găureni I (raionul Nisporeni)

Coordonate geografice:

47°11'8.53" N, 28° 4'35.59" E.

Bazin hidrografic: râul Nârnova, afluent de stânga al Prutului.

Localizare: situl este amplasat la circa 900 m sud-vest de sat, pe partea dreaptă a drumului ce duce în Găureni, la circa 200 m nord-est de intersecția acestuia cu drumul local L 390. Așezarea se află pe panta lină de dreapta a văii râului Nârnova, la altitudinea de circa 150-160m, fiind supraînălțată cu 10-20 m peste nivelul actual al apei.

Cercetări anterioare: sit identificat de Gh. Postică în anii 1980.

Suprafața scanată: circa 3 ha.

Rezultatele scanării: cercetările geofizice au fost realizate pe ambele părți ale drumului care duce spre sat. Materialul neolitic era concentrat pe suprafața sitului, la sud-est de drum. Aici scanarea a permis identificarea unor anomalii care corespund unor complexe adâncite. În pofida amplitudinii generale joase a anomaliilor și a contururilor nu foarte clare ale acestora, pe plan pot fi observate mai multe structuri alungite, orientate aproximativ pe axa nord-sud (cu o ușoară deviere spre est), interpretate ca gropi aferente unor locuințe lungi liniare (fig. 20). Cel mai bine sunt vizibile anomaliile corespunzătoare locuinței estice, marcată cu nr. 1.

Materiale arheologice și răspândirea acestora:

De pe suprafața așezării au fost colectate următoarele materiale arheologice: 65 cioburi, 31 piese din silex (majoritatea așchii, câteva lame). Una dintre piesele de silex are luciu specific pentru seceri (fig. 24/2). Este de remarcat prezența câtorva fragmente ceramice din epoca romană. Toate celelalte artefacte pot fi atribuite locuirii neolitice.

În scopul verificării datelor planului geofizic au fost plasate două sondaje peste anomaliile cu intensitate diferită – unul peste probabila groapa lungă vestică a locuinței 1 (anomalia cu intensitatea mai înaltă a amplitudinii) și al doilea peste probabila groapă lungă estică a locuinței 3 (anomalia cu intensitatea mai joasă a amplitudinii). Ambele sondaje aveau dimensiunile de 2×2 m, fiind orientate SSV-NNE în așa mod ca să surprindă limita presupusului complex arheologic. Sondajele au fost numerotate 1 și 2, fiecare dintre ele fiind divizat în patru carouri de 1×1 m, marcate cu litere (A-B) și cifre (1-2). Pe toată suprafața sondajele au fost excavate până la solul steril și epuizarea complexelor antropice. Excavarea a fost realizată în următorul mod: săparea unor straturi de 20 cm cu grunduire pe toată suprafața până la conturarea certă a unor posibile complexe adâncite, ulterior – focusarea pe cercetarea complexelor.

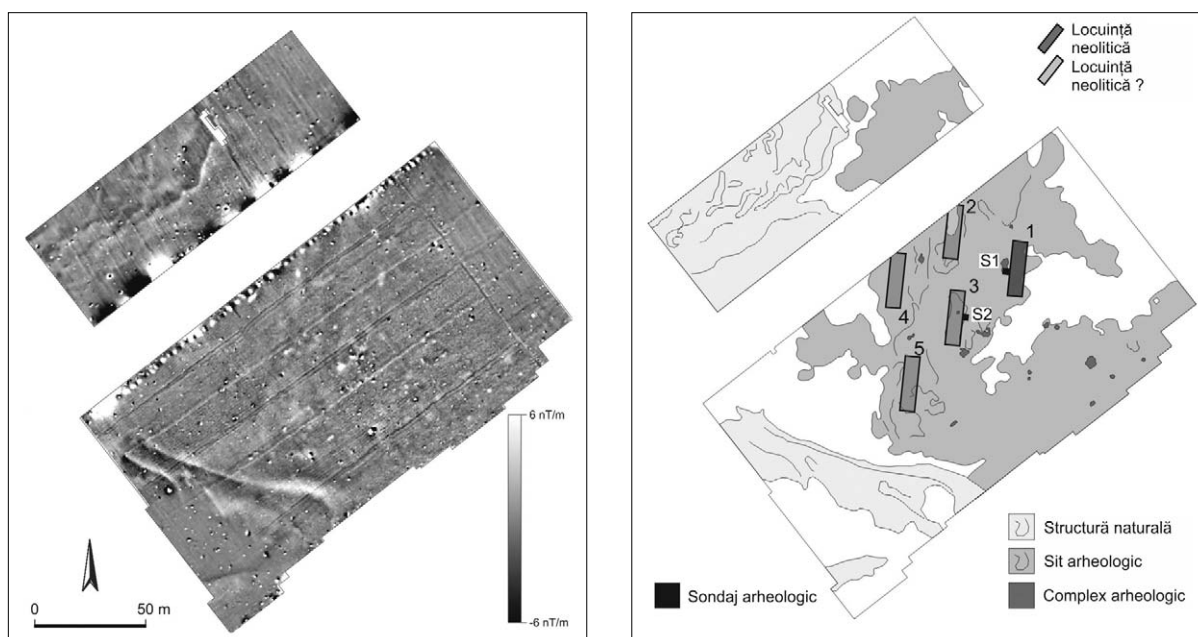

Fig. 20. Găureni I. Planul geofizic și interpretarea acestuia.

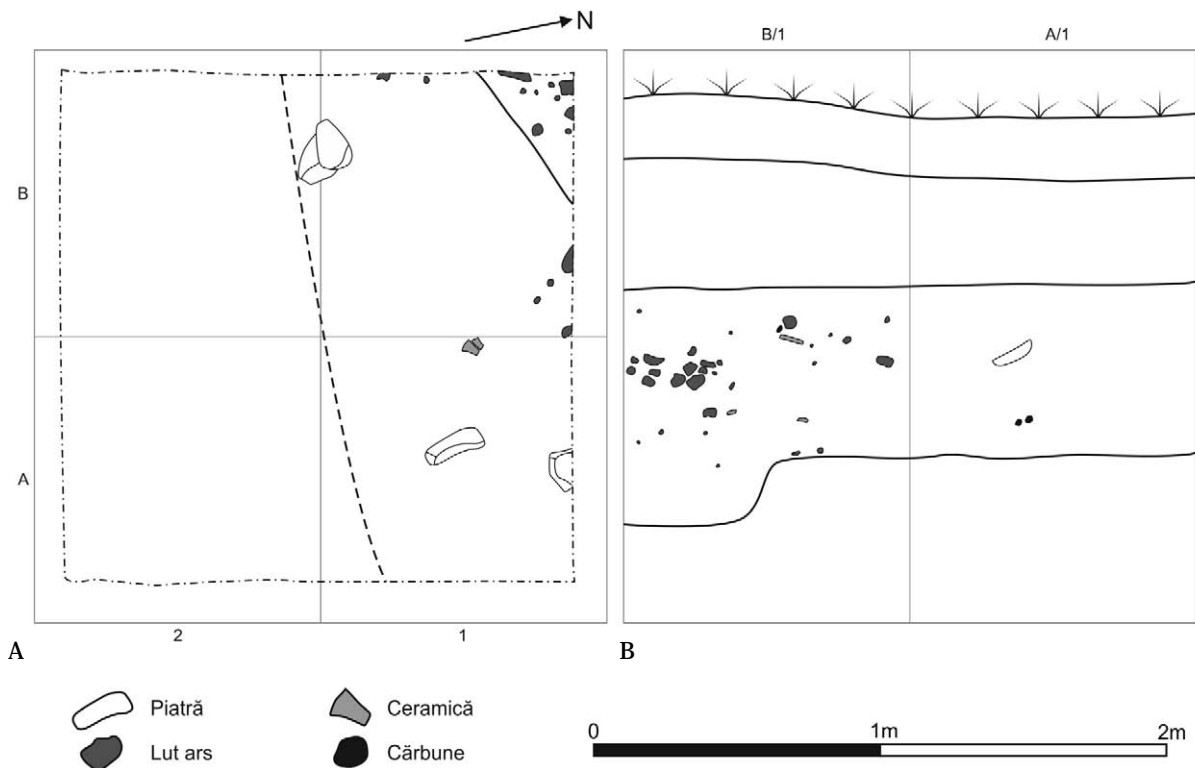

Fig. 21. Găureni I. Sondaj 1.

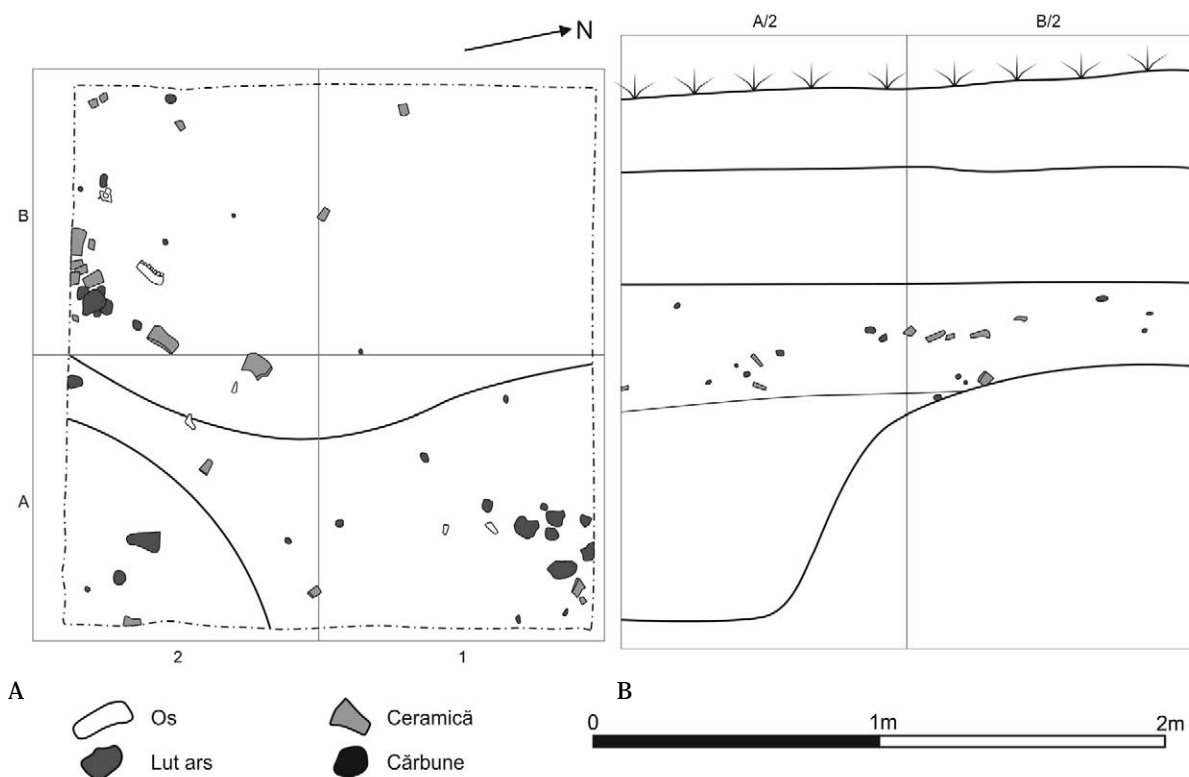
Sondajul 1. A fost plasat peste extremitatea sudică a unei anomalii cu amplitudine înaltă, de formă alungită (orientată SV-NE), corespunzătoare unui complex adâncit, interpretat ca groapa lungă vestică a unei locuințe lungi. Stratigrafia sondajului (descrisă conform peretelui nordic, carourile B-A/1):

- sol negru arabil: 0-21 cm;
- sol negru nearat: 21-58/60 cm;

- strat brun-gălbui semicompact cu incluziuni calcaroase, fragmente de lut ars, ceramică și cărbune: 58/60-118/120 cm (stratul de cultură neolitic);
- strat brun-gălbui semicompact cu incluziuni calcaroase, și fragmente de lut ars în partea superioară: 118/120-143 cm (umplutura complexului adâncit neolitic);
- după 143 cm: lut steril.

Stratul de cultură neolitic a fost puternic afectat de bioperturbări din care cauză conturul complexului adâncit a putut fi surprins doar la adâncimea de 75/85 cm grație distribuției materialului. Astfel, la această adâncime, au fost depistate patru rășnițe, câteva cioburi și mai multe fragmente de lipitură, orientate pe linia VSV - ENE în carourile B/2 și A-B/1. Mai jos, până la adâncimea de 120/130 cm, materialul arheologic era orientat pe aceeași linie. Abia la -130, în colțul de NV al sondajului (carou B/1) a putut fi depistat un contur ceva mai întunecat, excavat până la adâncimea de 143 cm, la care se epuizau depunerile antropice (fig. 21).

Din sondajul 1 provin 18 fragmente ceramice, opt oase, 50 fragmente lipitură, o piesă de silex și patru rășnițe (fig. 24/8-11).

Sondajul 2. A fost plasat peste latura vestică a unei anomalii cu amplitudine joasă, de formă alungită (orientată SV-NE), corespunzătoare unui complex adâncit interpretat ca groapa lungă estică a unei locuințe lungi. Stratigrafia sondajului (descrisă conform peretelui nordic, carourile B-A/1):

- sol negru arabil: 0-30 cm;
- sol negru nearat: 30-69/71 cm;
- strat brun-gălbui semicompact cu incluziuni calcaroase, fragmente de lut ars (concentrate în partea superioară) și ceramică: 69/71-96 cm (stratul de cultură neolitic);
- strat brun-gălbui semicompact cu incluziuni calcaroase și câteva fragmente de lut ars: 96-125/128 cm (primul strat de umplură a complexului adâncit neolitic);
- strat brun-verzui lutos, compact, cu fragmente răzlețe de lut ars: 125/128-156 cm (al doilea strat de umplură a complexului adâncit neolitic);
- după 156 cm: lut steril.

Și aici, stratul de cultură neolitic a fost puternic afectat de bioperturbări. Ca și în sondajul 1, conturul complexului adâncit a putut fi surprins doar la adâncimea de 80 cm, grație distribuției materialului arheologic. Astfel, a fost surprinsă o aglo-

Fig. 22. Găureni I. Sondaj 2.

merare din fragmente de lipitură, cioburi și oase de animale, orientată pe linia SV - NE, în carourile B/2, A/1 și A/2. Remarcăm că anume la acest nivel era concentrată majoritatea pieselor de inventar din sondaj, printre care menționăm un vas aproape întreg din categoria fină, ornamentat cu „note muzicale” (peretele caroului A/2 – fig. 26/1) și o greutate de lut ars (caroul B/2 – fig. 26/3).

După demontarea respectivei aglomerări, excavarea a continuat pe toată suprafața. La adân-

cimea de 88 și 95 cm, în carourile A/1 și A/2 au fost găsite două pietre de circa 20×20×15 cm fără urme de prelucrare, iar la -99 cm, în caroul A/2 a fost descoperit un nucleu din silex. La 97-100 cm, taluzarea orizontală a sondajului a permis identificarea conturului unui complex adâncit în carourile A/1-2, neregulat, orientat SSV-NNE, a cărui umplutură era mai închisă la culoare. De la acest nivel, complexul a fost excavat în limitele conturului care continua cu o formă neregulată, orientată pe aceeași axă SSV-NNE. Materiale arheologice se întâlneau sporadic. La adâncimea de 150 cm, complexul continua doar în caroul A/2, având o formă arcuită și continuând sub colțul de SV al sondajului (fig. 22). Fundul acestei alveolări a fost atins la -183 cm. Remarcăm lipsa aproape totală a inventarului, excepție făcând o teslă din piatră, găsită la adâncimea de 170 cm (fig. 26/2).

Astfel, din sondajul 2 provin: 138 fragmente ceramice, 27 oase, 151 fragmente lipitură, două piese din silex, două pietre, o greutate de lut, un vas din categoria fină cu profilul întregibil și o teslă din piatră.

Ceramica așezării. Materialul ceramic liniar de la Găureni poate fi divizat în două categorii: grosier (fig. 24/1, 4; fig. 25/1-3, 10, 13, 15) și fin (fig. 24/3, 5-7; fig. 25/4-9, 11-12, 14). Pasta ceramicii groșiere are impurități vegetale, șamotă și pietricele pisate. Pasta ceramicii fine este omogenă, fără impurități vizibile.

Au putut fi identificate următoarele tipuri de decor:

- plastic, reprezentat prin butoane/mânere de diverse tipuri, unele cu adâncitură pe mijloc (fig. 24/1; fig. 25/2, 10) și brăuri alveolate (fig. 24/4, 25/3, 15);
- adâncit, reprezentat de impresiuni circulare (fig. 25/1) și aplicate cu unghia (fig. 25/13);
- liniar, cu note muzicale (fig. 24/3, 5-7; fig. 25/5-8, 11-12, 14; fig. 26/1).

Morfologic, au putut fi identificate doar două tipuri principale: castron semisferic (1/2 sferă) cu decor liniar incizat și cu note muzicale (fig. 26/1), cu diametrul fundului de 5,2 cm și al buzei de 14,4 m și castron de 2/3 sferă (supranumit și castron semisferic cu buza îndoită spre interior) din categoria fină (fig. 24/7) și grosieră (fig. 25/1).

Ca și la Bumbăta, *fragmentele de lipitură* colectate din sondaj erau friabile, totuși, pe unele din ele s-au putut observa amprente rotunjite de la

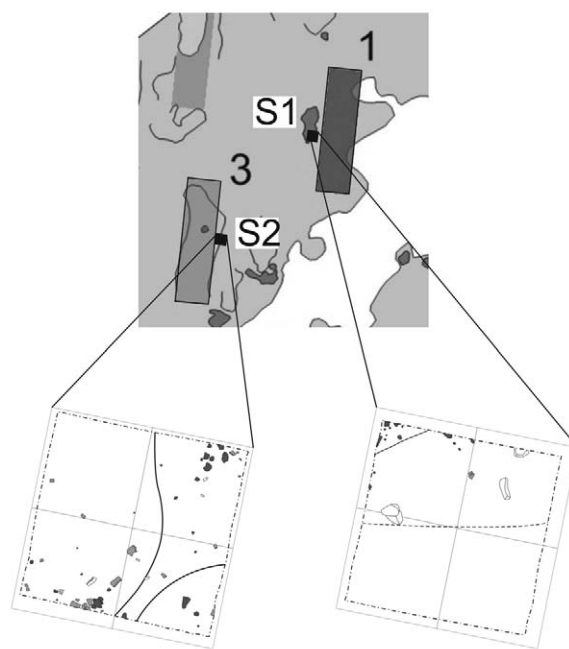

Fig. 23. Găureni I. Contururile complexelor adâncite din sondaje coroborate cu interpretarea planului geofizic.

structura de rezistență a pereților locuinței de suprafață (fig. 25/16-17).

Interpretare și perspective: sondajele arheologice au permis verificarea și validarea planului geomagnetic. Configurația complexelor adâncite din ambele sondaje corespunde limitelor și orientării gropilor lungi. În sondajul 1 a fost surprinsă extremitatea sudică a unei asemenea gropi, pe când sondajul 2 a permis documentarea laturii vestice a unei gropi similare (fig. 23). În ambele sondaje, lutul ars și celelalte materiale arheologice sunt concentrate în partea superioară a umpluturii gropilor și provin, cel mai probabil, din locuințele aferente. Alte materiale din umplutură (pietrele fără urme de prelucrare, râșnițele, piesele din silex, tesla de piatră) pot fi puse în legătură cu unele activități casnice, desfășurate în gropile deschise. Adâncimea gropilor sugerează utilizarea lor pentru extracția lutului folosit la construcția caselor.

Identificarea posibilelor locuințe lungi pe planul geofizic, validarea acestuia prin intermediul sondajelor arheologice, conservarea foarte bună a vestigiilor neolitice sub stratul de humus, lipsa unor complexe arheologice care ar putea fi atribuite epocilor mai târzii ne permit să considerăm așezarea de la Găureni ca una de perspectivă majoră pentru cercetări ulterioare.

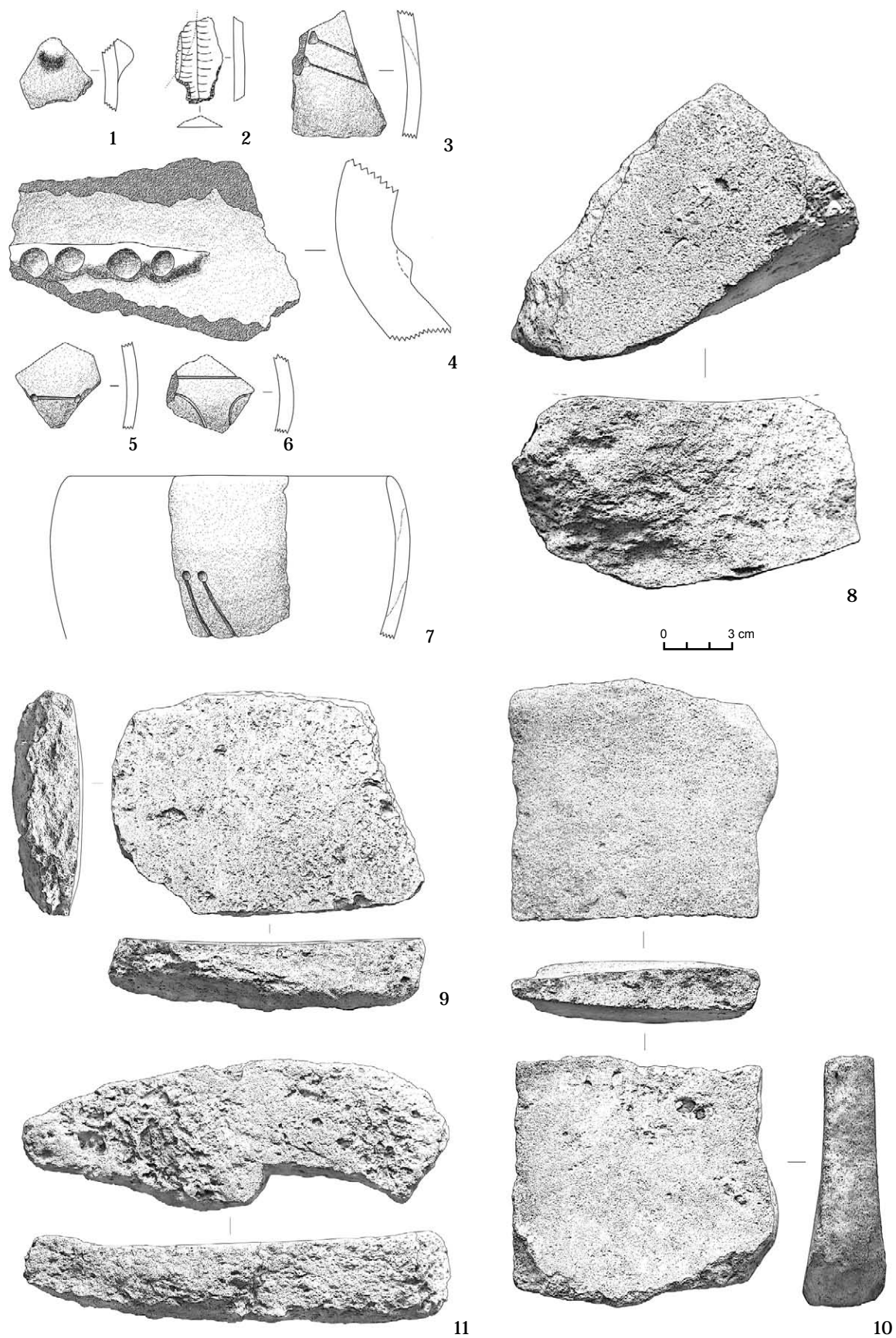

Fig. 24. Găureni I. Materiale arheologice.

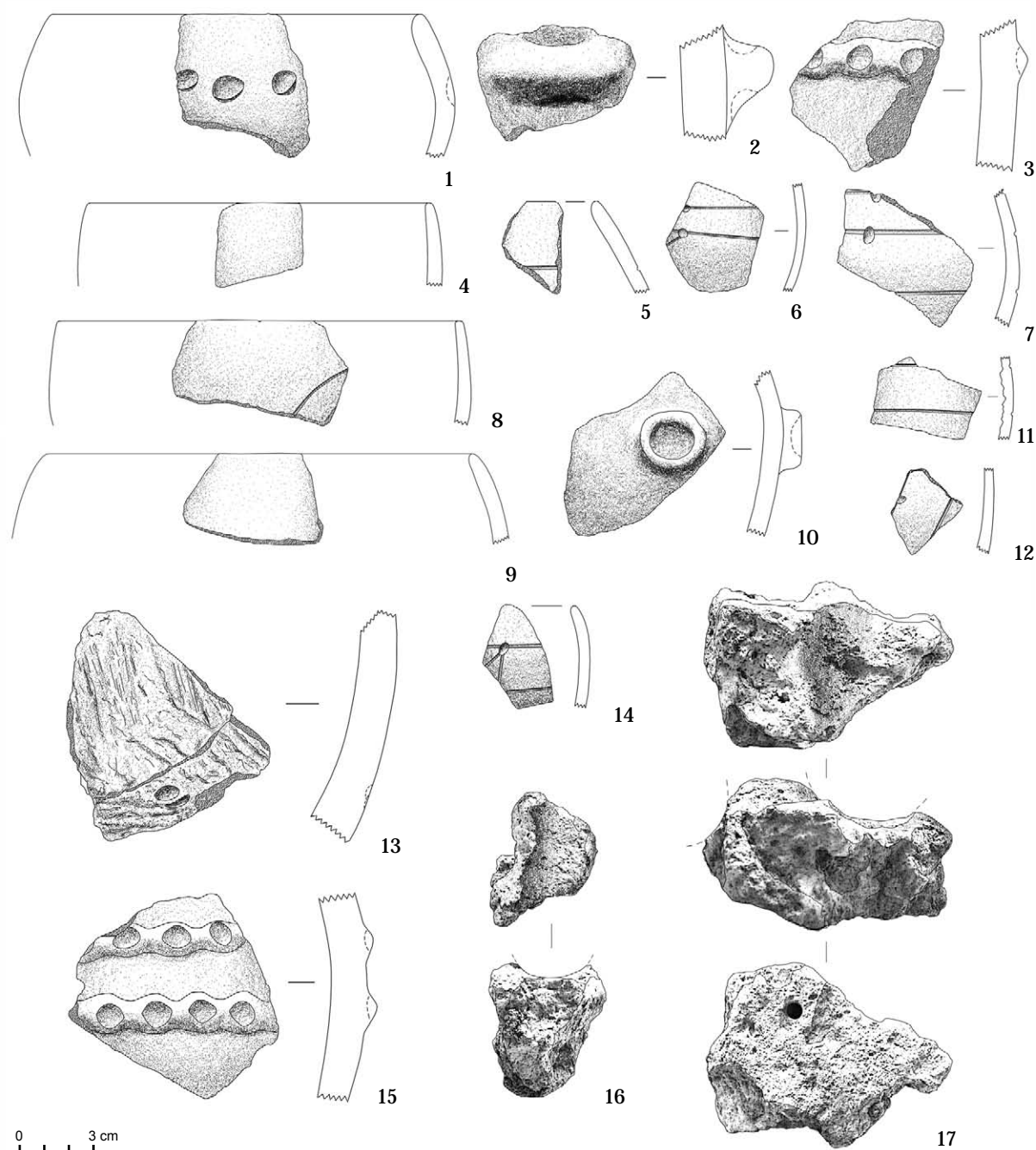

Fig. 25. Găureni I. Materiale arheologice.

10. Florești I

Coordonate geografice:

47°53'3.50" N, 28°15'54.41" E.

Bazin hidrografic: râul Răut.

Localizare: situl este amplasat la extremitatea vestică a orașului, pe malul de nord (stâng) al Răutului, pe panta lină a văii riverane, la altitudinea de circa 90-95m.

Cercetări anterioare: așezarea a fost descoperită perieghetic de către V. Marcheș în anul 1954. Cercetările ulterioare au fost realizate de Expediția Tripoliană (ulterior – Moldovenească) a AȘ a URSS sub conducerea T. Passek, situl devenind unul de referință pentru istoria comunităților CCBL și Precucuteni din spațiul nord-vest pontic (Дергачев 2001-2002, 39). În 1955 au fost plasate primele sondaje; între 1956-1958 și 1960-1961

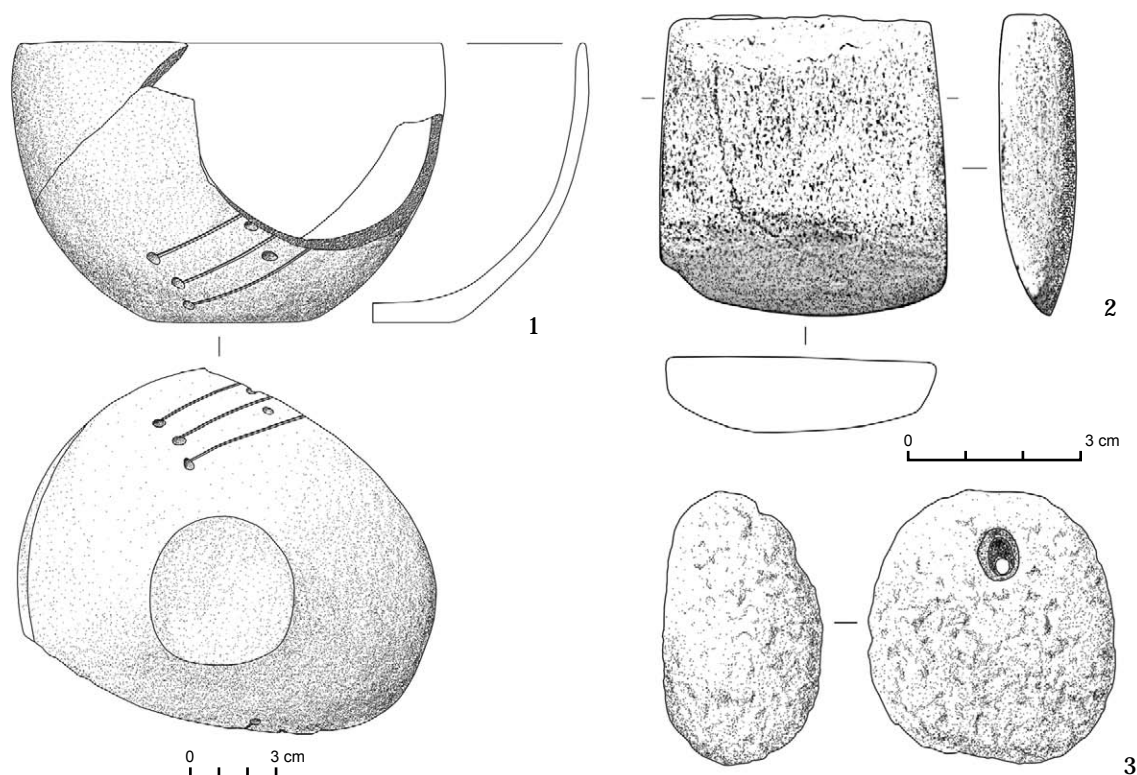

Fig. 26. Găureni I. Materiale arheologice.

situl a fost cercetat sistematic (Пасек, Черныш 1963). Sondaje ulterioare au fost realizate de E. Cerniș și V. Marchevici în 1970, 1973 și 1986 (Bodean 2001, 38). Săpăturile T. Passek au decopertat o suprafață totală de cel puțin 1500 m². Materialul neolitic, bogat și reprezentativ, a fost doar sumar introdus în circuitul științific (Пасек 1960; Пасек, Черныш 1963) și poate fi încadrat în faza cu note muzicale.

Noi cercetări și perspective: în anul 2015 situl a fost vizitat de expediția noastră cu scopul verificării potențialului acestuia pentru ulterioarele prospecțiuni geomagnetice și cercetări arheologice. Astfel s-a stabilit că suprafața sitului este în mare măsură potrivită pentru scanări pe cel puțin 6-7 ha, construcțiile contemporane afectând doar parțial periferia estică a așezării. A fost colectat material arheologic precucutenian printre care remarcăm fragmentul unei figurine (fig. 9/5). Realizarea în viitor a unor scanări geofizice este de importanță majoră, cu scopul stabilirii organizării interne a așezărilor neolitice și eneolitice, a relației spațiale dintre acestea și a verificării ipotezelor E. Lenneis privind structura complexelor de locuire band-liniare (vezi mai sus).

Rezultate principale. Neolitic

Scanările geofizice și sondajele noastre au exemplificat încă odată problemele obiective cu care se confruntă investigarea siturilor band-liniare din Republica Moldova. De regulă, așezările din arealul estic de răspândire a CCBL sunt de mici dimensiuni, fiind des suprapuse de straturi culturale mai târzii (acestea deseori aparținând altor comunități de agricultori timpurii, și anume Cucuteni-Tripolie). Mai mult decât atât, stratul neolitic este în multe cazuri afectat de bioperturbările intensive ale cernoziomului, fapt ce duce la estomparea contururilor complexelor adâncite. Notorie este și adâncimea sporită a complexelor care determină, pe de o parte, conservarea bună a inventarului din umplutura acestora, pe de altă parte, influențează negativ claritatea planului geofizic.

Cercetările vechi și mai noi arată că în arealul estic al CCBL, principiile de răspândire a așezărilor și structura lor internă sunt în mare măsură similare situației din Occident. În același timp, dimensiunile siturilor și densitatea localizării acestora sunt mai mici. Până la momentul actual, la est de Carpați lipsesc date despre existența unor așezări de mari dimensiuni dens structurate, cunoscute în spațiul intracarpatic.

Deosebit de interesantă este stabilirea faptului existenței în arealul estic a unor locuințe lungi, tipice pentru CCBL din Europa Centrală și de Vest. În același timp, investigațiile noastre încă nu au permis identificarea tuturor elementelor aferente unor asemenea construcții, în cadrul uneia și aceleiași așezări. Șiruri de gropi pentru pari au fost identificate și cercetate la Bumbăta. La Găureni a fost confirmată arheologic existența gropilor lungi aferente unor contururi rectangulare alungite de la locuințe. Dezvelirea integrală a unei locuințe lungi cu gropi paralele și cu structuri de rezistență de la pari rămâne unul dintre obiectivele majore pentru cercetările ulterioare. În orice caz, ideea despre predominarea locuințelor adâncite integrate în complexe locativ-menajere pare a nu mai corespunde realităților arheologice.

Variată este și orientarea locuințelor lungi, identificate pe teritoriul Republicii Moldova. Majoritatea urmează axei NE-SV sau N-S, însă la Bumbăta au fost identificate anomalii cu orientarea NV-SE. Remarcăm aici că pe așezările CCBL din Europa de Vest și Centrală predomină vectorul NV-SE sau N-S (exemple – Einicke 2011, Abb. 2; Czekaj-Zastawny 2008, Tab. III), pe când în Europa de Est orientarea e oarecum deplasată spre est (NNE sau NE). Această particularitate a CCBL estice este cunoscută de mai mult timp (Mattheußer 1991; Einicke 2011) și în ultimii ani este confirmată de noi și noi descoperiri, prezentăm aici doar câteva exemple: Fredropol-Kormanice din Polonia (Saile, Posselt, Blajer 2008, 19, Abb. 7), Štúrovo (Pavúk 1994) și Vráble din Slovacia (Furholt et al. 2014) sau Tolna-Mözs din Ungaria (Rassmann et al. 2015, 3, Abb. 5).

În ceea ce privește influența CCBL asupra culturilor ulterioare din regiunea vizată, ea nu pare a fi una considerabilă (Pavúk 2005, 27; Pavúk 2007, 25). În același timp, sub aspect arhitectural, interesantă este locuința de dimensiuni mari de pe așezarea Precucuteni I final de la Baia (județul Suceava, România), cu o structură complexă compusă din câteva șiruri de gropi de par combinate cu șanțuri de fundație paralele, orientate pe axa lungă a construcției (Урсу, Церна 2015; Ursu, Țerna 2015). Structura de rezistență din pari a acestui edificiu este apropiată de tradițiile de construcție a caselor lungi neolitice, iar suprafața mare a locuinței (peste 220 m²) reprezintă un fenomen foarte rar în orizontul Precucuteni - Tripolie A, însă își găsește analogii în tehnicile band-liniare de construcție.

Rezultate principale. Eneolitic

Cu toate că datele despre organizarea internă a așezărilor etapei Precucuteni - Tripolie A sunt încă insuficiente (Marinescu-Bîlcu 1974; Bodean 2001; Zbenović 1996; Збенович, 1989; Дудкін, Відейко 2004), două modele principale ne sunt cunoscute: aranjarea complexelor în șiruri mai mult sau mai puțin regulate și aranjarea „circulară”, cu complexe dispuse circular/oval, cu centru și periferie. Primul model a fost documentat atât în săpături cât și prin scanări geomagnetice. Al doilea este mai rar, fiind și el cunoscut în urma săpăturilor (Bernașevka – Збенович 1980, рис. 3, Slobodka-Zapadnaia – Патокова и др. 1989, рис. 1/2) sau prospecțiunilor geofizice (Mohilna II – Дудкін, Відейко 2004, 306).

Din datele care ne stau la dispoziție, Nicolaevca V este prima așezare Precucuteni – Tripolie A cu complexe adâncite dispuse după modelul „circular”, descoperită geofizic sau în urma săpăturilor. Toate celelalte situri „circulare” precucuteniene sunt compuse din locuințe de suprafață. În ceea ce privește siturile alcătuite din complexe adâncite, ele sunt organizate în șiruri – ca la Lenkovtsy (Черниш 1959⁵), Bernovo-Luka (Пасек 1961, 42-60), Luka-Vrublevetskaia (Бибииков 1953) sau Florești (Пасек 1960). Desigur, trebuie să se țină cont de faptul că majoritatea așezărilor numite mai sus nu au fost cercetate integral.

Așezări cu organizare „circulară” a complexelor adâncite sunt cunoscute și în etapele mai târzii de evoluție a culturii Cucuteni-Tripolie, de exemplu, la Iabloana I (Cucuteni A-B – Sorochin 1993, 78-79) sau Čapaevka (Tripolie C2 – Круц 1977, рис. 5).

Concluzii și perspective ulterioare

Viitoarele cercetări trebuie să fie concentrate pe două direcții principale. Prima este realizarea unor săpături arheologice pe scară largă a complexelor identificate în 2014-2015 cu scopul decopertării integrale a, cel puțin, unei locuințe lungi cu gropi aferente. În acest context, de perspectivă majoră sunt siturile de la Găureni și Bumbăta, unde anomaliile au fost verificate și validate prin intermediul unor sondaje. Având în vedere problemele legate de conservarea și identificarea conturilor complexelor neolitice, investigarea acestora se va face cu utilizarea intensivă a metodelor moderne de fixare arheologică și a unei abordări pluridis-

⁵ Aici au fost cercetate cinci locuințe de suprafață arse și cinci locuințe adâncite.

ciplinare. A doua direcție de cercetare ar fi continuarea scanărilor geofizice. Cum reiese din datele prezentate în acest articol, claritatea contururilor complexelor arheologice pe planul geofizic diferă de la sit la sit, astfel, scanarea unor noi așezări putând oferi imagini mai clare ale locuințelor lungi și informații inedite despre orientarea, structura, dimensiunile și localizarea acestora.

În ceea ce privește așezarea de la Nicolaevca, aici, pe lângă verificarea probabilelor anomalii bandliniare, se impun cercetări arheologice și în sectorul precucutenian al sitului, cu scopul validării structurii sale concentrice identificate geofizic și a înțelegerii relației interne dintre diferite tipuri de complexe arheologice.

Mulțumiri

Dorim să ne exprimăm recunoștința față de colaboratorii Universității „Școala Antropologică Superioară” din Chișinău (M. Tkaciuc, I. Manzura, R. Rabinovici), colegii de la Muzeul Național de Istorie a Moldovei (E. Sava, I. Tentiuc, V. Bichavev, M. Sirbu, M. Vasilache), studenții Universității „Școala Antropologică Superioară” și ai Universității Regensburg, administrației locale și locuitorilor din Sîngerei, Chișcăreni, Bălănești, Găureni, Bumbăta, care ne-au acordat suport și au participat la lucrările expediției. Desenele pieselor au fost realizate de A. Bardetski (Dubno).

Bibliografie

- Bodean 2001:** S. Bodean, Așezările culturii Precucuteni - Tripolie A din Republica Moldova (repertoriu) (Chișinău 2001).
- Bodean 2003:** S. Bodean, Contribuții la repertoriul arheologic al Republicii Moldova. Tyragetia XII, 2003, 97-105.
- Czekaj-Zastawny 2008:** A. Czekaj-Zastawny, Osadnictwo społeczności kultury ceramiki wstęgowej rytej w dorzeczu Górnej Wisły (Kraków 2008).
- Dębiec 2012:** M. Dębiec, Kultura ceramiki wstęgowej rytej na Ukrainie (Rzeszów 2012) [manuscris].
- Dębiec 2014:** M. Dębiec, Zwięczyca 3. Eine bandkeramische Siedlung am Wisłok (Rzeszów 2014).
- Dębiec, Saile 2015:** M. Dębiec, T. Saile, Zu den östlichsten Siedlungen der frühen Bandkeramik. Praehistorische Zeitschrift 90, 2015, 1-19.
- Diaconu 2012:** V. Diaconu, Depresiunea Neamț. Contribuții arheologice (Piatra Neamț 2012).
- Einicke 2011:** R. Einicke, Traditionen in der Orientierung bandkeramischer Häuser in Mitteldeutschland und Brandenburg. In: (Hrsg. H.-J. Beier, R. Einicke, E. Biermann), Dechsel, Axt, Beil & Co – Werkzeug, Waffe, Kultgegenstand? Aktuelles aus der Neolithforschung. Beiträge der Tagung der Arbeitsgemeinschaft Werkzeuge und Waffen im Archäologischen Zentrum Hitzacker 2010, Varia Neolithica, VII, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas 63 (Langenweißbach 2011), 171-182.
- Furholt et al. 2014:** M. Furholt, J. Batora, I. Cheben, H. Kroll, K. Rassmann, P. Tóth, Vráble-Veľké Lehemy: Eine Siedlungsgruppe der Linearkeramik in der Südwestslowakei. Vorbericht über die Untersuchungen der Jahre 2010 und 2012 und Deutungsansätze. Slovenská Archeológia 62, 2014, 227-266.
- Hofmann et al. 2016:** R. Hofmann, S. Țerna, C.-E. Ursu, L. Brandtstätter, H. Tiede, W. Mainusch, S. Authenrieth, Spatial organization of Cucuteni-Tripolye settlements: Results of geomagnetic surveys in Baia and Adâncata, Suceava County, Bucovina, Eastern Romania. Journal of Neolithic Archaeology 17, 2016 (sub tipar).
- Larina 2010:** O. Larina, Cultura ceramicii liniare. In: (red. V. Dergaciov) Istoria Moldovei. Epoca preistorică și antică (până în sec. V) (Chișinău 2010), 205-212.
- Lazarovici, Lazarovici 2006:** C.-M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, Arhitectura neoliticului și epocii cuprului din România. I. Neoliticul (Iași 2006).
- Lenneis 2005:** E. Lenneis, Traces du Rubané dans l'architecture Cucuteni? In: (Eds. Gh. Dumitroaia, J. Chapman, O. Weller, C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola, D. Monah), Cucuteni. 120 years of research. Time to sum up, BMA XVI (Piatra-Neamț 2005), 55-64.
- Marinescu-Bilcu 1974:** S. Marinescu-Bilcu, Cultura Precucuteni pe teritoriul României (București 1974).
- Mattheußer 1991:** E. Mattheußer, Die geographische Ausrichtung bandkeramischer Häuser. Studien zur Siedlungsarchäologie, 1, 1991, 1-49.
- Modderman 1986:** P. J. R. Modderman, On the typology of the houseplans and their European setting. Památky archeologické 77, 1986, 383-394.
- Pavlů 2000:** I. Pavlů, Life on a Neolithic site. Bylany – Situational Analysis of Artifacts (Praha 2000).
- Pavúk 1994:** J. Pavúk, Štúrovo. Ein Siedlungsplatz der Kultur mit Linearkeramik und der Želiezovce-Gruppe (Nitra 1994).
- Pavúk 2005:** J. Pavúk, Typologische Geschichte der Linearbandkeramik. In: (Hrsg. J. Lüning, C. Frirdich, A. Zimmermann), Die Bandkeramik im 21. Jahrhundert. Symposium in der Abtei Brauweiler bei Köln vom 16.9.–19.9.2002 (Rahden 2005), 17-39.

- Pavúk 2007:** J. Pavúk, Zur Frage der Entstehung und Verbreitung der Lengyel-Kultur. In: (Hrsg. J. K. Kozłowski, P. Raczyk), *The Lengyel, Polgár and related cultures in the Middle/Late Neolithic in Central Europe* (Kraków 2007), 11-25.
- Podborský 2009-2010:** V. Podborský, Fenomén neolitického domu. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity 14-15, 2009-2010, 17-45.
- Rassmann et al. 2015:** K. Rassmann, C. Mischka, M. Furholt, R. Ohlrau, K. Radloff, K. Winkelmann, G. Serlegi, T. Marton, A. Oszás, K. Oross, E. Bánffy, Large Scale Geomagnetic Prospection on Neolithic Sites in Hungary, Part 2, *Hungarian Archaeology*, e-journal, Summer 2015, 1-6.
- Saile, Posselt, Blajer 2008:** T. Saile, M. Posselt, W. Blajer, Zur Siedlungsarchäologie der Bandkeramik im Einzugsgebiet des San, Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen, 26, 2008, 9-23.
- Saile et al. 2016:** T. Saile, M. Dębiec, M. Posselt, S. Țerna, D. Kiosak, Zur Bandkeramik zwischen Pruth und Südlichem Bug, *Prähistorische Zeitschrift*, 91, 1, 2016 (in print)
- Sorochin 1993:** V. Sorochin, Modalitățile de organizare a așezărilor complexului cultural Cucuteni-Tripolie, *ArhMold XVI*, 1993, 69-86.
- Tentiuc 2012:** I. Tentiuc, Contribuții la istoria și arheologia spațiului Pruto-Nistrean. Siturile de la Durlști și Molești (Chișinău 2012).
- Ursu, Țerna 2015:** C.-E. Ursu, S. Țerna, Tracing the megastructures back in time: an exceptional building from the settlement Baia - În Muchie, Suceava county, Romania. In: (ред. М.Ю. Відейко, Дж. Чапман, І.А. Козир, В.В. Собчук), *На східній межі старої Європи/ At the Eastern frontiers of Old Europe. Матеріали міжнародної наукової конференції, Кіровоград, Небелівка 12-14 травня 2015* (Кіровоград 2015), 49-50.
- Wechler et al. 1998:** K.-P. Wechler, V. Dergačev, O. Larina, Neue Forschungen zum Neolithikum Osteuropas. Ergebnisse der moldawisch-deutsche Geländearbeiten 1996 und 1997. *Prähistorische Zeitschrift*, 73/2, 1998 151-166.
- Zbenovič 1996:** Vl. Zbenovič, Siedlungen der frühen Tripol'e-Kultur zwischen Dnestr und Südlichem Bug (Espekkamp 1996).
- Бибиков 1953:** С.Н. Бибиков, Поселение Лука-Врублевская на Днестре (Москва 1953).
- Бикбаев 1981:** В.М. Бикбаев, Памятники позднего палеолита - раннего Триполья в Лазовском районе. Археологические исследования в Молдавии, 1974-1976, 1981, 191-199.
- Бурдо 2001-2002:** Н.Б. Бурдо, Особенности керамического комплекса Прекукутень - Триполье А и проблема генезиса трипольской культуры. *Stratum Plus*, 2, 2001-2002, 141-163.
- Дергачев 2001-2002:** В.А. Дергачев, «...в урну собрав на чужедальнем костре» (к 100-летию Т.С. Пассек). *Stratum Plus* 2, 2001-2002, 32-43.
- Дергачев, Ларина 2015:** В.А. Дергачев, О.В. Ларина, Памятники культуры Криш Молдовы (с каталогом) (Кишинэу 2015).
- Дудкін, Відейко 2004:** В.П. Дудкин, М.Ю. Відейко, Планування поселень трипільської культури. В: (гол. ред. М.Ю. Відейко) *Енциклопедія трипільської цивілізації, том 1, книга перша* (Київ 2004), 303-314.
- Зайле и др. 2016:** К интерпретации жилищных комплексов восточного ареала культуры линейно-ленточной керамики (новые материалы полевых исследований на территории Республики Молдова). In: (eds. S. Țerna, V. Govedarica), *Interactions, Changes and Meanings. Essays in honour of Igor Manzura on the occasion of his 60th birthday* (Chișinău 2016) sub tipar.
- Збенович 1980:** В.Г. Збенович, Поселение Бернашевка на Днестре (к происхождению трипольской культуры) (Киев 1980).
- Збенович 1989:** В.Г. Збенович, Ранний этап трипольской культуры на территории Украины (Киев 1980).
- Круц 1977:** В.А. Круц, Позднетрипольские памятники Среднего Поднепровья (Киев 1977).
- Ларина 1999:** О.В. Ларина, Культура линейно-ленточной керамики Прото-Днестровского региона. *Stratum Plus* 2, 1999, 10-139.
- Ларина, Охрименко 2007:** О.В. Ларина, Г.В. Охрименко, Крайняя восточная периферия западной линейной керамики (пространственно-географический аспект). *Revista Arheologică s.n.* III/1, 2007, 89-109.
- Макарова 1974:** Л.Н. Макарова, Раскопки поселения культуры линейно-ленточной керамики у с. Рогожаны. В сб.: *Археологические исследования в Молдавии в 1973 г.* (Кишинев 1974), 40-45.
- Охрименко 2001:** Г.В. Охрименко, Культура лінійно-стрічкової кераміки на Волині (Луцьк 2001).
- Пассек 1960:** Т.С. Пассек, Результаты археологических раскопок у с. Флорешты в Молдавии. В: (ред. Е.В. Кондураки, Т.С. Пассек, Г.Д. Смирнов) *Материалы и исследования по археологии юго-запада СССР и Румынской Народной Республики* (Кишинев 1960), 49-58.
- Пассек 1961:** Т.С. Пассек, Раннеземледельческие (трипольские) племена Поднепровья (Москва 1961).
- Пассек, Черныш 1963:** Т.С. Пассек, Е.К. Черныш, Памятники культуры линейно-ленточной керамики на территории СССР. *Археология СССР, Свод Археологических Источников*, выпуск Б1-11 (Москва 1963).

- Патокова и др. 1989:** Э.Ф. Патокова, В.Г. Петренко, Н.Б. Бурдо, Л.Ю. Полищук, Памятники трипольской культуры в Северо-Западном Причерноморье (Киев 1989).
- Товкайло 2014:** М.Т. Товкайло, Неолитизация Юго-Западной Украины в свете новых исследований поселения Гард. *Stratum Plus* 2, 2014, 183-273.
- Урсу, Церна 2015:** К.-Э. Урсу, С. Церна, Археологические исследования 2012-2013 гг. в Байя (уезд Сучава, Румыния) и некоторые новые данные о домостроительстве Прекукутень - Триполье А. In: (eds. A. Diachenko, F. Menotti, S. Ryzhov, K. Bunyatyan, S. Kadrow), *The Cucuteni-Tripolye cultural complex and its neighbours. Essays in Memory of Vladimir Kruts* (Киев 2015), 273-292.
- Черниш 1959:** К.К. Черниш, Ранньотрипільське поселення Ленківці на Середньому Дністрі (Київ 1959).

Geophysical prospections and archaeological investigations of Late Neolithic - Early Copper Age sites from the Republic of Moldova (2014-2015)

Keywords: Republic of Moldova, Neolithic, Copper Age, LBK, Precucuteni - Tripolie A, architecture, geophysics.

Abstract: Between 2014-2015, a joint Moldavian-German expedition undertook surface investigations, geophysical prospections and small-scale excavations on several LBK sites from the Republic of Moldova. This fieldwork allowed us to obtain unique data on the internal organization of Neolithic sites from the Prut-Dniester interfluvium. The geomagnetic scans led to the identification of long houses, typical for the LBK from Central and Western Europe. Some of these complexes have been checked by small test-trenches. The geophysical plots also included some Copper Age structures overlapping the LBK ones. Thus, we have been able to obtain the first complete geophysical plan of a Precucuteni settlement from the territory of Moldova. The analysis of the data obtained from the field led to a reconsideration of some older conceptions regarding the architecture and internal organization of LBK settlements from the North-Western Black Sea region.

List of illustrations:

- Fig. 1. Localization of investigated sites on the general map of Neolithic and Early Copper Age settlements from the forest-steppe zone of the Prut-Dniester interfluvium (Republic of Moldova). Map legend: black circles - LBK settlements; white circles - Precucuteni settlements; light-grey squares - Criș settlements; dark-grey squares - Bug-Dniester settlements. 1 - Bilicenii Vechi I; 2 - Singerei XIX; 3 - Chișcăreni XIV; 4 - Iezărenii Vechi VII; 5 - Iezărenii Vechi VIII; 6 - Singerei XIII; 7 - Nicolaevca V; 8 - Bumbăta III; 9 - Găureni I; 10 - Florești I.
- Fig. 2. Singerei XIX. Scanned area.
- Fig. 3. Singerei XIX. Geophysical plot.
- Fig. 4. Singerei XIX. Distribution of surface finds.
- Fig. 5. Singerei XIX. 1-34 - pottery.
- Fig. 6. Singerei XIX. 1-38 - pottery.
- Fig. 7. Singerei XIX. 1-11 - pottery.
- Fig. 8. Singerei XIX. 1-17 - small finds.
- Fig. 9. Small finds from Iezărenii Vechi VII (1), Iezărenii Vechi VIII (2), Bilicenii Vechi I (3-4, 6) and Florești I (5) settlements.
- Fig. 10. Chișcăreni XIV. Scanned area and geophysical plot.
- Fig. 11. Chișcăreni XIV. Distribution of surface finds.
- Fig. 12. Chișcăreni XIV. 1-38 - pottery.
- Fig. 13. Chișcăreni XIV. 1-16 - pottery; 17-24 - small finds.
- Fig. 14. Nicolaevca V. Geophysical plot and its interpretation.
- Fig. 15. Nicolaevca V. Distribution of surface finds.
- Fig. 16. Nicolaevca V. 1-12 - pottery; 13-18 - small finds.
- Fig. 17. Bumbăta III. Geophysical plot and its interpretation.
- Fig. 18. Bumbăta III. Test-trench.
- Fig. 19. Bumbăta III. Finds.
- Fig. 20. Găureni I. Geophysical plot and its interpretation.
- Fig. 21. Găureni I. Test-trench 1.
- Fig. 22. Găureni I. Test-trench 2.
- Fig. 23. Găureni I. Outlines of archaeological features from test-trenches and the interpretation of the geophysical plot.
- Fig. 24. Găureni I. Finds.
- Fig. 25. Găureni I. Finds.
- Fig. 26. Găureni I. Finds.

Геофизические сканирования и археологические исследования поселений позднего неолита - раннего энеолита на территории Молдавии (2014-2015)

Ключевые слова: Республика Молдова, неолит, энеолит, культура линейно-ленточной керамики, Прекуку-тень - Триполье А, архитектура, геофизика.

Резюме: В 2014-2015 гг. совместная молдавско-немецкая экспедиция провела разведки, геофизические сканирования и археологические шурфовки ряда поселений культуры линейно-ленточной керамики на территории Республики Молдова. Были получены уникальные данные о внутренней структуре неолитических поселений Пруто-Днестровского междуречья. Геомагнитные исследования позволили выявить длинные дома, характерные для КЛЛК Центральной и Западной Европы. Данные геофизических планов были подтверждены небольшими шурфовками. Также были отсканированы отдельные участки энеолитических памятников, которые частично перекрывали поселения КЛЛК, что позволило получить первый полный план раннетрипольского поселения на территории Молдавии. Анализ полученных данных побудил авторов пересмотреть некоторые существующие концепции об архитектуре и внутренней структуре поселений КЛЛК Северо-Западного Причерноморья.

Список иллюстраций:

Рис. 1. Расположение исследованных памятников на общей карте неолитических и раннеэнеолитических поселений лесостепной зоны Пруто-Днестровского междуречья (Республика Молдова). Символы на карте: черные кружки - поселения КЛЛК; белые кружки - раннетрипольские поселения; светло-серые квадраты - поселения Криш; темно-серые квадраты - Буго-Днестровские поселения. 1 - Биличений Векъ I; 2 - Сынжерей XIX; 3 - Кишкэрень XIV; 4 - Езэрений Векъ VII; 5 - Езэрений Векъ VIII; 6 - Сынжерей XIII; 7 - Николаевка V; 8 - Бумбэта III; 9 - Гэурень I; 10 - Флорешть I.

Рис. 2. Сынжерей XIX. Область сканирования.

Рис. 3. Сынжерей XIX. Геофизический план.

Рис. 4. Сынжерей XIX. Распределение материала с поверхности.

Рис. 5. Сынжерей XIX. 1-34 - керамика.

Рис. 6. Сынжерей XIX. 1-38 - керамика.

Рис. 7. Сынжерей XIX. 1-11 - керамика.

Рис. 8. Сынжерей XIX. 1-17 - индивидуальные находки.

Рис. 9. Индивидуальные находки с поселений Езэрений Векъ VII (1), Езэрений Векъ VIII (2), Биличений Векъ I (3-4, 6) и Флорешть I (5).

Рис. 10. Кишкэрень XIV. Область сканирования и геофизический план.

Рис. 11. Кишкэрень XIV. Распределение материала с поверхности.

Рис. 12. Кишкэрень XIV. 1-38 - керамика.

Рис. 13. Кишкэрень XIV. 1-16 - керамика; 17-24 - индивидуальные находки.

Рис. 14. Николаевка V. Геофизический план и его интерпретация.

Рис. 15. Николаевка V. Распределение материала с поверхности.

Рис. 16. Николаевка V. 1-12 - керамика; 13-18 - индивидуальные находки.

Рис. 17. Бумбэта III. Геофизический план и его интерпретация.

Рис. 18. Бумбэта III. Шурф.

Рис. 19. Бумбэта III. Находки.

Рис. 20. Гэурень I. Геофизический план и его интерпретация.

Рис. 21. Гэурень I. Шурф 1.

Рис. 22. Гэурень I. Шурф 2.

Рис. 23. Гэурень I. Контуры углубленных сооружений из шурфов и интерпретация геофизического плана.

Рис. 24. Гэурень I. Находки.

Рис. 25. Гэурень I. Находки.

Рис. 26. Гэурень I. Находки.

28.04.2016

Stanislav Țerna M.A., Universitatea „Școala Antropologică Superioară”, str. Zimbrului 10a, MD-2024 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: ternastas@mail.ru

Prof. Dr. Thomas Saile, Catedra de Pre- și Protoistorie, Institutul de Istorie, Universitatea Regensburg, D-93040 Regensburg, Germania, e-mail: Thomas.Saile@ur.de

Dr. Maciej Debiec, Catedra de Pre- și Protoistorie, Institutul de Istorie, Universitatea Regensburg, D-93040 Regensburg, Germania, e-mail: debiecmaciej@gmail.com

Martin Posselt M.A., Catedra de Pre- și Protoistorie, Institutul de Istorie, Universitatea Regensburg, D-93040 Regensburg, Germania, e-mail: Martin.Posselt@ur.de